ՀՐԵՂԵՆ ՁԻՆ

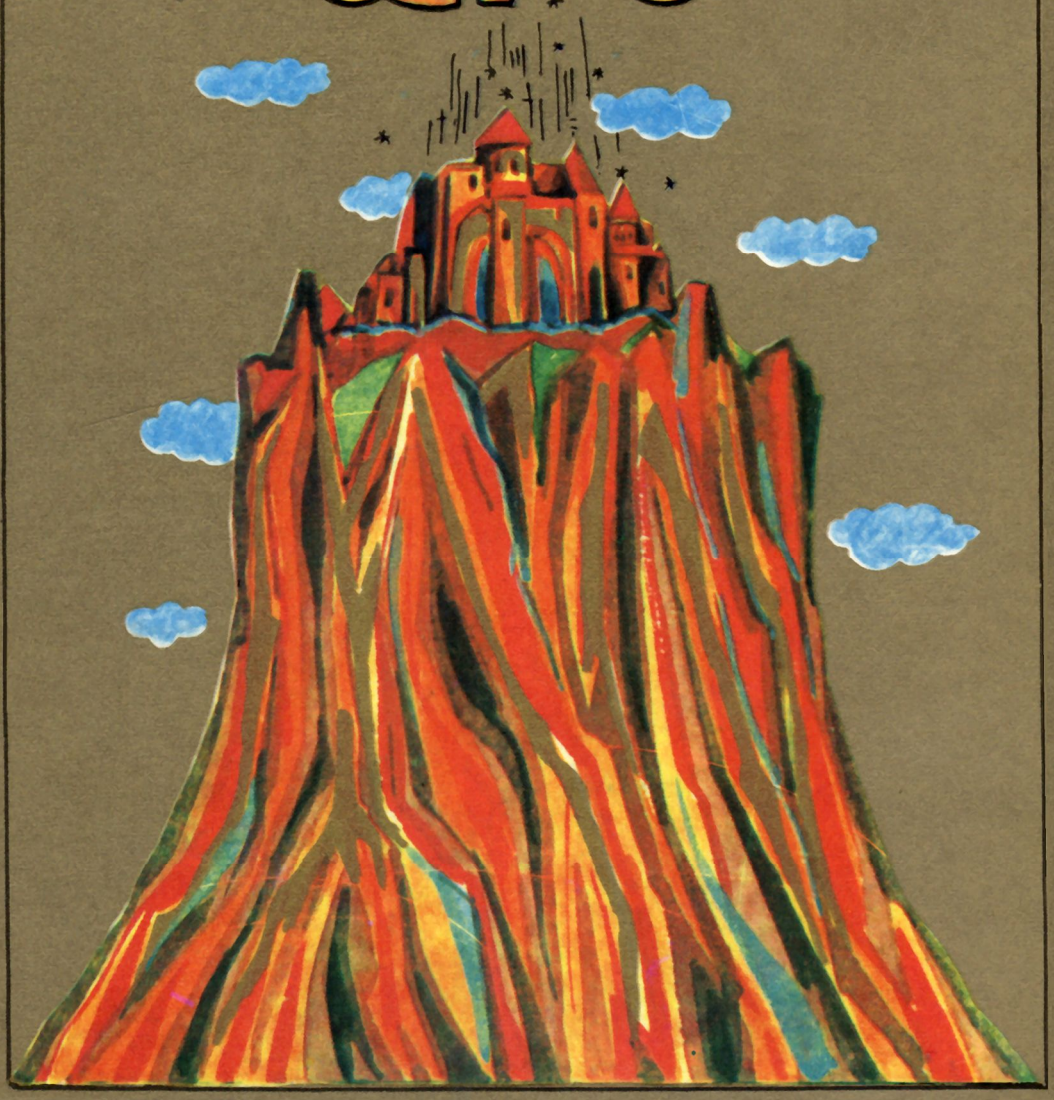

Ոչակեց և վերապատրաստեց
Ասերգեյ Հասարդասարյանը

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ — 1981

ԳՄԴ 82.3Հ – 6
Հ 948

Գիտ. խմբագիր՝ ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Խմբագիր՝ ԴԱՎԻԹ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ

Դեկորը՝ Վաֆի Ալիևի

Հ $\frac{4803010200\ (194)}{705\ (01)\ 81}$ ...81«Տ»

© «Սովետական գրող» հրատարակչություն, մշակելու, վերապատմելու, առաջաբանի և ձևավորման համար, 1981

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Երբ 1978 թ. «Պիոներ-կանչի» համարներից մեկում տպագրվեց հանրապետության դպրոցականներին ուղղված կոչ՝ իրենց մեծերից գրառելու և խմբագրություն ուղարկելու բանահյուսական նյութեր, դրանցից լավագույնները թերթում տպագրելու խոստումով, իսկն ասած, իմ և գործընկերներիս մեջ փոքր-ինչ անվստահություն առաջացավ նախաձեռնության նպատակի և հաջող իրագործման նկատմամբ: Պատճառն, իհարկե, անհիմն չէր. հրապարակի վրա կային վերջին տասնամյակներում հրատարակված բազմաթիվ բանահյուսական ժողովածուներ, այդ թվում՝ առած-ասացվածքների, ավանդությունների, հանելուկների, մանկական երգերի, հեքիաթների համահավաք բնագրերը, որոնցից կարող էին մեծ չափով օգտվել մանուկներն ու պատանիները: Բայց առաջին արձագանքները և, մանավանդ, թերթում տպագրված բանահյուսական անդրանիկ նմուշները փարատեցին այդ անվստահությունը: Ավելին. Հայաստանի և հարևան հանրապետությունների հայաշատ շրջանների հայկական դպրոցների աշակերտության մեջ ծայր առավ բանահավաքչական մի իսկական շարժում: Իմ առջև են, ահա, մի շարք թղթապանակներ՝ լցված մանկական վարժ ու անվարժ ձեռագրերով գրառված նյութերով: Դրանք ժողովրդական տարբեր բնույթի երգեր են, հանելուկներ, առած-ասացվածքներ, հեքիաթներ, առակներ, ավանդական և իրապատում զրույցներ, անեծքներ և օրհնանքներ՝ գրված հայոց լեզվի տարբեր բարբառներով ու խոսվածքներով, գրագիտության տարբեր մակարդակով: Գրողները մեկուկես հազարից ավելի դպրոցականներ են՝ 2 — 10-րդ դասարանների աշակերտներ, որոնք սովորում ու բնակվում են Հայաստանի տարբեր քաղաքներում ու գյուղերում, Վրաստանի և Ադրբեջանի հայաբնակ շրջաններում: Երևույթն ինքնին խիստ ուշագրավ է և բարձր գնահատման արժանի: Հայ մանուկների ու պատանիների մի ամբողջ սերունդ լծվել է մի ազնիվ, ինքնատիպ ու ինքնուրույն աշխատանքի. իրեն շրջապատող տարեց մարդկանց, հարազատների ու բարեկամների հիշողության ծալքերից դուրս կորզել նրանց հոգու երեկվա մրմունջները, իմաստուն զրույցներն ու իմաստալից խոսքերը, զվարճալի պատումներն ու հանելուկները, մի խոսքով՝ ժողովրդական բառ ու բանի գրեթե այն բոլոր նմուշները, որոնք տակավին շարունակում են ապրել: Փույթ չէ, թե պատանեկան այդ գրառումներից շատերը հանրահայտ բանահյուսական նմուշներ են, քանիցս տպագրված, փույթ չէ, թե դրանք գրառված են անվարժ ձեռագրերով ու սխալաշատ, փույթ չէ անգամ, որ դպրոցականներից ոմանք, ընտրելով դյուրին ուղին, մանկան միամտությամբ արտագրություններ են կատարել իրենց տանը եղած բանահյուսական տպագիր ժողովածուներից կամ ուղարկել սեփական-անհատական ստեղծագործություններ: Կարևորն այն է, որ դպրոցական պատանի սերնդի

մեջ բուռն սեր ու հետաքրքրություն էր արթնացել հայրենի բանավոր ավանդության նկատմամբ, իր հոր և մոր, տատիկի ու պապիկի, հորաքրոջ կամ մորաքրոջ, հորեղբոր կամ քեռու իմացածի նկատմամբ: Դա հայրենի ավանդների հանդեպ մատաղ սերնդի հարգալից վերաբերմունքի արթնացման և մշակման, այդ սերնդի հոգում ավանդների գնահատման և արժեքավորման, իր ուժերը այդ ավանդների փրկության մեջ ներդնելու մի գեղեցիկ երևույթ է, որ գալիս է մեծապես նպաստելու պատանության բարոյական ու գործնական դաստիարակությանը: Իսկ հայրենի ավանդների գնահատումը ազգային ինքնագիտակցություն է, միաժամանակ անցյալի և ներկայի, հետևաբար և՝ ապագայի հոգևոր-մշակութային կապի կենսունակացում և արժեքավորում: Բայց երևույթի արժեքը սոսկ այդ կողմով չի սպառվում:

Աշակերտների գրառած այդ բազմաթիվ ու բազմապիսի նյութերի մեջ կան շատ այնպիսիք, որոնց մի մասը կամ բովանդակությամբ նորություն է և առաջին անգամ է գրառվում, կամ էլ՝ հայտնի ստեղծագործությունների ինքնատիպ տարբերակներ են, ասված ու գրառված ժողովրդական-բարբառային կենդանի ու պատկերավոր ոճով: Դրանք լիարժեք բանահյուսական ստեղծագործություններ են, բնագիտության համար խիստ արժեքավոր: Հայ բանահյուսության գրառված ժառանգությունը, մեր պատանի դպրոցականների կոլեկտիվ ջանքերի շնորհիվ, համալրվում է բանահյուսական տարբեր ժանրերի հազարավոր նմուշների նոր գրառումներով, հանգամանք, որ ինքնին խոսուն վկայություն է նոր սերնդի՝ հայ բանագիտությանը բերած գնահատելի նպաստի մասին:

Այդ գրառումները տրամադրվել են Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվին, որտեղ դրանք ենթարկվել են արխիվային վերամշակման, կազմել մեկ առանձին ամբողջական ֆոնդ, որը այսուհետև մասնագետ հետազոտողները կդնեն գիտական շրջանառության մեջ: Այդ ֆոնդի մեծագույն առանձնահատկությունն այն է, որ դրանում առկա բանահյուսական բազմազան ու բազմաթիվ նյութերը տարբեր վայրերից համաժամանակյա գրառումներ են, կատարված բացառապես մանուկների ու պատանիների կողմից: Իսկ բանագիտության համար գրառողների տարիքային հատկանիշները, գրառման վայրն ու ժամանակը կարևոր նշանակություն ունեն բանահյուսական երկի որոշակի առանձնահատկություններ պարզաբանելու տեսակետից: Բայց ամենաէականն այն է, որ հայ բանահյուսության գրառված ժառանգության մեջ մանկապատանեկան գրառումներ մինչև այժմ իսպառ չկային, իսկ այդ ֆոնդով հայ բանահավաքչությունը միանգամից համալրվում է մի նշանակալից նորությամբ, գրառողների տարիքային մի նոր ցուցանիշով՝ մանկապատանեկան հասակով, որն ունի և պատմական, և գիտական ուրույն նշանակություն:

Նշածս այս բոլոր հանգամանքների ընդհանուր գիտակցությամբ է առաջնորդվել պատանեկան բանահավաքչության գործի նախաձեռնող Սերգեյ Վարդանյանը: Վերջինս ինքնամոռաց նվիրումով, բայց և գործի գիտական, հասարակական ու դաստիարակչական նշանակության խոր գիտակցությամբ ոչ միայն կազմակերպել է ու արդյունավորել այդ ինքնատիպ շարժումը, այլև այս գրքով այն մղել մինչև վերջ, արխիվային-ձեռագրային վիճակից կամ «Պիոներ-կանչի» սահմանափակ էջերից բանահյուսական նյութերը դուրս բերելով գրական ասպարեզ, դարձնելով գիրք, ընթերցող լայն խավերի սեփականություն:

Սերգեյ Վարդանյանը այս ժողովածուն կազմելիս հանդես է բերել մասնագիտական հմտություն և պատշաճ բանիմացություն: Նա մանուկների ու պատանիների կատարած բազմաբղետ ու մեծաքանակ բանահյուսական գրառումներից գիտական խստապահանջու-

թյամբ ու գրական ճաշակով ընտրել, ըստ ժանրերի ու տեսակների խնամքով դասդասել, ծանոթագրել է բանահյուսական իսկատիպ նմուշները, դարձրել մի ամփոփ ու ամբողջական ժողովածու, որն անկախ իր հատընտիր բնույթից, ընդհանուր ճաշակ ու գաղափար է տալիս պատանի բանահավաքների գործի արդյունքների հիմնական արժեքի մասին:

Ժողովածուն խորագրվել է գրքի սկզբում զետեղված հեքիաթի ավանդական, բայց խոսուն վերնագրով՝ «Հրեղեն ձին», որը ընթերցողի միտքն անմիջապես մղում է բանահյուսության ռոմանտիկական, երփներանգ աշխարհը: Ճիշտ է, գրքում հրաշապատում հեքիաթներ ու զրույցներ քիչ կան, բայց վերնագիրն ընդհանրապես հուշում է ժողովածուի բանահյուսական բնույթը:

Գիրքն ընդգրկում է հիսունհինգ ժողովրդական հեքիաթներ, առակներ, ավանդական և իրապատում զրույցներ, շուրջ 250 տարբեր երգեր ու խաղիկներ, 360-ից ավելի հանելուկներ, շուրջ 320 առած-ասացվածքներ, որոնք մեծ մասամբ հանրահայտ բանահյուսական ստեղծագործությունների տեղական տարբերակներ են, իրենց բարբառային համ ու հոտով, իսկ մի մասը՝ բանահյուսական նորահայտ նմուշներ են, երբեմն՝ տեղական ազգագրական միջավայրին միայն բնորոշ և այդ միջավայրից տակավին դուրս չեկած ու չտարածված:

Ուշագրավ են այս առումով բանավոր արձակի այն նմուշները («Աբլբուհարցի Ալոն», «Չուխա, խաց կեր», «Ծուռ Թումոն», «Անգախ աքլորը», «Լենին», «Նավթի լամփ») , որոնք լինելով տեղական իրապատում զրույցներ, կապված որոշակի անձանց հետ՝ կամ միացել են ավանդական սյուժեներին, գաղափարականացվել, ձեռք բերել բանահյուսական նկարագիր, կամ մնացել տեղական զրույցների սահմաններում, բայց օժտված ժողովրդական պատումի բոլոր հատկանիշներով: Իսկ երգերի մեջ կան այնպիսիները («Ախ, իմ Մուրադ», «Երգ սիրահար տղայի», «Օրորոցային», «Զուգերգ-պարերգ») , որոնց վրա թեպետ նկատվում է բանասաց հորինողի անհատականության դրոշմը, բայց դրանք, հորինված լինելով բուն ժողովրդական ոգով, ավանդական երգարվեստի արտահայտչամիջոցներով ու բանաձևերով, դարձել են տեղական ինքնատիպ երգեր և այդ տեսակետից էլ՝ուշադրության արժանի:

Սերգեյ Վարդանյանը նյութի ընտրությունը կատարելիս ելել է նրա և գաղափարից, և գեղարվեստական հատկանիշներից: Այդ է պատճառը, որ գրքում զետեղված բանավոր արձակի նմուշների ճնշող մեծամասնությունը հատկանշվում է բարոյախրատական ու բարոյակրթական խոր իմաստով: Դրանք հեքիաթներ, առակներ կամ զրույցներ են քաջության, արիության, արդարության, ազնվության, չարի ու չարիքի դեմ մաքառման մասին, հիմարության, ծուլության, ագահության դատապարտման, աշխատանքի ու աշխատասիրության, խելքի ու սրամտության և բարոյական ներքին այլ արժանիքների խրախուսման մասին: Միաժամանակ դրանք գեղեցիկ պատումներ են, մարդկային անվնաս թուլությունների ու թերությունների նկատմամբ ժողովրդական վարակիչ ծիծաղով ու առողջ հումորով հագեցած:

Գրեթե միևնույն գաղափարներով են հատկանշվում գրքում զետեղված, երիտասարդական անմեղ ու անմիջական սիրային զեղումներ արտահայտող փոքրիկ երգերը՝ խաղիկները, մարդկային կյանքի բոլոր բնագավառները շոշափող, ժողովրդի դարավոր կենսափորձից բխած, բազում սերունդների կողմից հավաստված ու հաստատված իմաստուն պատգամները՝ առած-ասացվածքները, մարդկային, հատկապես՝ մանկական միտքն ու սրամտությունը մարզող ու փորձող պատկերավոր հանելուկները:

«Հրեղեն ձին» իր ընդգրկած նյութի տեսակներով, քանակով ու որակով բանահյուսական մի ամփոփ ու ամբողջական ժողովածու է, ժողովրդական ընթերցանության մի իսկական

գիրք, որ հավասարապես սիրելի պիտի լինի թե՛ մանուկների ու պատանիների, թե՛ մեծահասակների համար: Այն միաժամանակ բանահյուսական նյութերի մի տպագիր սկզբնաղբյուր է, որից կարող են անվերապահ օգտվել մեր ժողովրդագետները: Այստեղ շնորհակալական խոսք պետք է ասել նաև «Սովետական գրող» հրատարակչության հասցեին, որը տպագրելով այս գիրքը, պատշաճն է հատուցել մատաղ բանահավաք սերնդի թափած ազնիվ ու անձնադիր ջանքերին, և «Հրեղեն ձին» այդ իմաստով դառնում է այդ սերնդի աշխատանքի գնահատման մի մնայուն հուշարձան:

ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Բանասիրական գիտությունների դոկտոր

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Ժողովրդական բանահյուսության տարբեր տեսակների գրառումն ու հրատարակությունը հայ իրականության մեջ ունի մեկ հարյուրամյակից ավելի պատմություն. բայց բանահյուսական ստեղծագործությունների նկատմամբ մեր օրերում հետաքրքրությունն ավելի է մեծացել, դարձել է գիտական հաստատությունների հետազոտության առարկա: Այսօր գիտական արշավախմբերն ու առանձին անհատներ եռանդով հավաքում են բանահյուսական նյութեր, կորստից փրկում ժողովրդի հոգևոր մշակույթի բազմաթիվ արժեքավոր նմուշներ:

Եվ ուրախալի է, որ այս հայրենանվեր աշխատանքում իրենց համեստ մասնակցությունն են բերում նաև դպրոցականները: Մեր նախաձեռնությամբ 1978 թվականին «Պիոներ-կանչի» մայիսյան համարներից մեկում տպագրվեց հանրապետության դպրոցականներին ուղղված կոչ՝ գրառելու, կորստից փրկելու ժողովրդի ստեղծած բանահյուսական արժեքները: Սա նաև այլ նպատակ էր հետապնդում՝ մատաղ սերնդին ծանոթացնել, նրա շրջանում տարածել հարազատ ժողովրդի բանահյուսությունը և սեր, հոգատար վերաբերմունք դաստիարակել ժողովրդական բառ ու բանի նկատմամբ:

Շուտով ստացվեցին առաջին գրառումները՝ հեքիաթներ, զրույցներ, ավանդություններ, երգեր ու խաղիկներ, հանելուկներ, առածներ ու ասացվածքներ: Շատ չանցած, գիտակցելով գործի կարևորությունը, ավելի ու ավելի շատ դպրոցականներ անցան գործի: Հարյուրավոր նամակներ ստացվեցին ոչ միայն Հայաստանից, այլև Ադրբեջանի հայաշատ վայրերից, Լեռնային Ղարաբաղից ու Նախիջևանից, Վրաստանի հայկական դպրոցներից ու Աբխազիայից, ՌՍՖՍՀ Կրասնոդարի երկրամասից: Շուտով մեր թղթակիցների թիվն անցավ հազար հինգ հարյուրից: Նրանց գործնական օգնություն ցույց տվեցին ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Արամ Ղանալանյանի, բանասիրական գիտությունների դոկտոր Սարգիս Հարությունյանի, բանասիրության թեկնածուներ Նելլի Հակոբյանի ու Մառլենա Մուրադյանի՝ բանահյուսության ժանրերին, գրառման եղանակներին և հայ բարբառներին նվիրված հոդվածները, որոնք տպագրվեցին «Պիոներ-կանչում»: Պատանի բանահավաքներին իրենց խորհուրդներով օգնեցին ազգագրական երգերի անզուգական կատարող Հայրիկ Մուրադյանն ու արձակագիր Սերո Խանզադյանը:

Եվ այսպես, կուտակվել էր բավական շատ նյութ, որի մի մասը, շուրջ երկու տարի, պարբերաբար, ամիսը մեկ անգամ տպագրվում էր թերթի «Պատանի բանահավաք» էջում: Այս աշխատանքի ընթացքում էլ հղացավ հավաքված նյութը խիստ ընտրությամբ առանձին գրքով հրատարակելու միտքը: Որոշվեց նաև ամբողջ նյութը հանձնել ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտին՝ ի տնօրինություն:

Այն պարագան, որ երեխաների միջոցով բանահյուսական նյութեր հավաքելու և առանձին գրքով հրատարակելու որևէ այլ փորձ մեզ անհայտ էր, զգալիորեն դժվարացնում էր մեր աշխատանքը: Նախ՝ տարբերակեցինք հարյուրավոր նամակներում սփռված խառը նյութերը՝ ըստ ժանրերի, ապա համեմատեցինք արդեն հայտնի և տպագրված տարբերակների հետ:

Գրքում զետեղված հեքիաթները, զրույցները, ավանդությունները անտիպ նյութեր են կամ նորահայտ, որոշակի հետաքրքրություն ներկայացնող տարբերակներ, որոնք խմբավորել ենք ըստ տեսակների և թեմատիկ նմանության: Խաղիկները, հանելուկները և առած-ասացվածքները դասդասելիս առաջնությունը տվել ենք անտիպներին, ապա նորահայտ տարբերակներին, բայց որոշ նկատառումներով ընդգրկել ենք նաև երեխաների հավաքած այն նմուշները, որոնք ժամանակին հրատարակվել են այս կամ այն գիտական ժողովածուում: Խաղիկները խմբավորել ենք ըստ հանգերի, հանելուկները՝ ըստ թեմաների, իսկ առածներն ու ասացվածքները՝ այբբենական կարգով: Բարբառային բառերի բացատրության համար տեքստերի վերջում զետեղել ենք համապատասխան բառարան:

Ծանոթագրություններում տեղեկություններ ենք տվել այս կամ այն հեքիաթի, երգի ասացողի և գրառողի մասին, որքանով որ դրանք իրենց նամակներում հաղորդել են պատանի բանահավաքները: Նշել ենք նաև այն գրառողների անունները, որոնք մեզ են ուղարկել 20-ից ավելի խաղիկներ: Հանելուկներն ու առած-ասացվածքները չենք ծանոթագրել, քանի որ դրանցից գրառել են «Պատանի բանահավաք» շարժման գրեթե բոլոր մասնակիցները:

Քանի որ այս գիրքը նախատեսված է պատանի ընթերցողի համար, ուստի խուսափել ենք գիտական տառադարձությունից: Պահպանելով բարբառը, որով գրառվել է նյութը, պարզեցրել ենք ուղղագրությունը: Երբեմն օտար և անհասկանալի կամ խիստ սահմանափակ գործածվող բառերը փոխարինել ենք տվյալ բարբառի համապատասխան հայերեն հոմանիշներով: Երբեմն դիմել ենք նաև գրական հայերենին՝ ջանալով չկորցնել տվյալ բարբառի համն ու հոտը: Նկատի ունենալով, որ Համշենի բարբառը բավական դժվարամատչելի է, այդ բարբառով գրառված նյութերը ամբողջովին փոխադրել ենք գրական հայերենի, իսկ խաղիկների, հանելուկների, առածների ու ասացվածքների դեպքում՝ զետեղել ենք նաև բարբառային բնագիրը:

Ասացինք, որ մեր խնդիրն է եղել, նախ՝ երեխաների միջոցով հավաքել և կորստից փրկել բանահյուսական որոշակի նյութեր, ապա՝ նրանց շրջանում տարածել ժողովրդական բանահյուսությունը, սեր և հարգանք արթնացնել վերջինիս նկատմամբ: Կարծում ենք, որ այս ժողովածուն կնպաստի դրան: Իսկ եթե այս բանահյուսական նյութերի հավաքմանը մասնակցած շուրջ հազար հինգ հարյուր դպրոցականներից ոմանք ապագայում ևս շարունակեն զբաղվել բանահավաքչությամբ, ապա մեզ լիովին վարձահատույց կզգանք:

ՍԵՐԳԵՅ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Հիմարներ, տգետներ, պոլյակներ, ամենաբարությունն

ՀՐԵՂԵՆ ՁԻՆ

Մի մարդ ու կնիկ են ըլում. դրանք ըրեխա չեն ունենում: Մի օր էդ մարդը գնացած ա ըլում չութ վարող: Մի փայ հըվաքող ա գալիս դրանց գեղը, դրանց տանը ղոնաղ ընգնում, ասում ա.

— Քիրա ջան, թող սրանք ըստի կենան, ես մի էրկու տուն էլ գնամ:

Էդ կնիկը փայ հըվաքողին մի քանի խան ալիր ա տալիս:

— Ա՛յ կնիկ, խալխը գդալով ու աբռով ա տալիս, դու իրեք խա՞ն:

— Հա՛, բան չկա, ես ու մարդս ենք, ըրեխա չունինք, ո՞վ տի ուտիլ:

Էդ փայ հըվաքողը դրան իրեք հատ խնձոր ա տալիս, ասում ա.

— Դրեք թերեքումը, իրեք տարուց եդը մինը դառնալ տի ոսկեքանքուլ տղա, մինը՝ իմաստուն ձի, մինը՝ էլի իմաստուն շուն:

Դուզ իրեք տարուց եդը ձիուն, տղին ու թազուն վեր են բերում: Թե խալխի տղերքը օրերով են վենձանում, էս տղեն ժամով ա վենձանում: Էս տղեն շատ հնգերտինք ա ունենում: Մի օր էս տղեն գալիս ա տուն: Մինչև տուն մտնելը վազում ա ձիու կուշտը: Տեսնում ա՝ ձիու առաջի էրկու ոտը գեդնումը թաղված ա, ձին էլ լաց ա ըլում:

— Վա՛յ, ձի ջան, էդ ի՞նչ օրն ես ընգել:

— Լաց մի՛ ըլիլ, տեր իմ: Անգաձ արա, ինչ եմ ասում: Էս երգրի թագավորը իմացել ա իմ հունարի մասին, մարդիկ ա ղրկել, որ գան քեզ սպանեն, ինձ էլ տանեն իրա ախոռը: Գնա քու հնգորտանցի մի քանի հատ հաց ճարե բի, փախնենք ուրիշ երգիր:

Տղեն գնում ա, ճարում:

— Դե՛ պլետս վի կալ, ինչքան ուժ ունիս, էնքան էլ ավելացրու ու փորիս տակին հենց վրա բի, որ մի ձող կաշի բըցրանա: Եթե տաս ոչ, — ասում ա, — հա՛մ ես եմ կորած, հա՛մ դու:

Տղեն ձիուն նստում ա, փորի տակին հենց տալիս ա, որ մի ձող կաշի ա ծուլ ըլում: Ձին դուս ա գալիս, թռչում երգինքը: Մխելի գնում ա, վերջը մի տեղ վեր ա գալիս: Մի չոբան ոչխար ա արածացնելիս ըլում: Ասում ա.

— Ա՛յ չոբան, արի՛ ըստի:

Չոբանը զըրմանում ա: Էս ո՞րդիան դուս էկավ էս մարդը: Վախում ա, թե մոդիկանա: Ինչքան կանչում ա, գնում չի:

— Ա՛յ մարդ, խու քեզ ուտել չտիմ, արի՛, էլի:

Դողդողալով գալիս ա:

— Շորերդ հանե՛:

Չոբանը լաց ա ըլում.

— Խի՞ ես ինձ տանջում, խեղճ մարդ եմ:

— Ա՛յ մարդ, քեզ ո՞վ ա տանջում, շորերդ հանե՛:

Վերջը հանում ա: Էս տղեն իրա թազա շորերը չոբանին ա տալիս, նրա գրչերը հագնում:

— Չոբա՛ն, ինձ գառան մորթի տուր:

Գառան մորթի ա տալիս: Գլխին ա դնում, իրա անումը դնում ա Քաչալ, էլի երգինք ա թռչում:

— Տե՛ր, քեզ մեղա, ո՞րդիան էկավ, դվո՞րը կորավ:

Քաչալը գնում ա մի թագավորի երգիր: Ձին ասում ա.

— Դու գնա թագավորի պալատումը ծառայե, երբ պետք գամ, մազիցս վի կալ, կվառես, կգամ:

Տղեն մազ ա պոկում ձիուցը, ձին կորչում ա:

Քաչալը գնում ա պալատը:

— Թագավորն ապրած կենա, ծառա չե՞ս վեր ունիլ: Ի՛նչ ասես, կանեմ:

— Մեր բաղմանչին պառավել ա, կարա՞ս նրա տեղը աշխատես:

— Կարամ, թագավորն ապրած կենա:

Տղեն սկսում ա բաղը բեջարել: Մի օր թագավորի իրեք աղջկերքը գնում են բաղը ման գալու: Քաչալի փափախը թեքված ա ըլում: Էդ աղջկերանցի պուճուրը տենում ա, որ Քաչալի ոսկի մազերը պսպղում են արևի տակին: Ուզում չի քվերտինքը տենան, ճչում ա.

— Վա՛յ, փորս, վա՛յ, գլուխս, վա՛յ, ձեռս, վա՛յ, ոտս:

Քվերտինքը զոռով տուն են տանում: Մթամ հիվանդ էր, մի էրկու օրից եդը սըղանում ա:

Թագավորը իրա էրկու աղջկանը մարդի ա տալիս, պուճուրը գնում չի: Հերը ինչքան համոզացնում ա, ըլում չի: Հերն ասում ա.

— Մի վենձ կարմունջ սարքեցեք:

Սարքում են: Աղջկանը վերևը կանգնացնում ա, իրեք հատ խնձոր տալիս: Իրա երգրումը ինչքան ազափ տղա կա, բերում ա անցկացնում: Աղջկանն ասում ա.

— Որին հըվանես, խնձորով տուր:

Գալիս են անցկենում, մնին էլա տալիս չի:

— Ո՞ւմ ենք մոռացել:

Մինն ասում ա.

— Քաչալին մտահան ենք արել:

Քաչալին բերում են, ուզում են անցկացնեն թե չէ, իրեք խնձորն էլ գլխովն ա տալիս: Թագավորը նեղանում ա: Դրանց մի փուլ էկած տուն ա տալիս, որ միջին ապրին: Փեսեքն էլ Քաչալին մարդի տեղ չեն դնում: Օրերից մի օր էս թագավորը գեշ հիվանդանում ա, ասում ա.

— Ինձ մենակ անմահական խնձորն ու ջեյրանի կաթը կբուժե:

Էրկու փեսեն ճամփա են ընգնում, գնում մի ոչխար են կթում, հանդի խնձոր քաղում, եդ են դառնում: Թագավորը նեղանում ա, որ իրան խաբում են: Մին էլ ա ղրգում: Քաչալը կնգանն ասում ա.

— Գնա՛ հորդ ասա, թողու ես էլ գնամ:

Աղջիկը գնում ա, հորն ասում ա.

— Ա՛յ հեր, ես էլ մարդ եմ, ես էլ նրան եմ սիրում. ինչ անենք, որ մեր ծառան ա, էլի մարդ ա: Թող ինքն էլ գնա:

— Որ ուզում ա, թող գնա:

Քաչալը մազը վառում ա, ձին գալիս ա:

— Չի ջան, անմահական խնձոր, ջեյրանի կաթն ա պետք, կարմնք ճարենք:

— Երբ սիրտդ ուզե, տեր իմ:

Տղեն նստում ա ձիուն, ձին երգինք ա ծուլ ըլում: Գնում ա չոբանի կուշտը:

— Բարի օր, չոբան ջան, ինձ ճընաչում ես:

— Հա՛, բա՛ ինչ եմ անում:

— Ըստի մարդ տի գալ, էրկու ջահել տղա: Որ գան, կասեն՝ ջեյրանի կաթն ենք ուզում, անմահական խնձոր, կասես՝ մի մարդ ա էկել, պետք ա իրավունք վիր ունիմ: Դու կրակ արա, շամփուրնին վրին դիր, պողանան:

Չոբանը կրակ ա վառում, թագավորի էրկու փեսենին գալիս են:

— Չոբան ախպեր, սհենց-սհենց բանի հըմար ենք էկել:

— Ըստի մի մարդ կա, նրան հարցնեմ, հետո թե թողու՝ կտամ:

Քաչալը գալիս ա:

— Պետք ա էս շամփուրներով քամակներուդ դաղեմ, հետո կտամ:

Համաձայնվում են: Քաչալը շամփուրնին կրակի վրիցը վիր ա ունում, քամակներուն դաղում, իծի կաթը տալիս, վայրի խնձոր ու ղրգում: Ինքը ձիուն նստում ա ու թռչում:

Ձին մի տեղ վեր ա գալիս, ասում ա.

— Գնա՛, ծառից քաղե:

Տղեն քաղում ա:

— Քիչ վախտից եդը ջեյրանը գալ տի: Որ ջուր խմելիս ըլի, դու դուս կգաս: Հենց ուզենա քեզ ոտքե, կասես՝ տերդ եմ: Կխելոքանա, կկթես:

Ջեյրանը ճաշվա շոգ վախտը գալիս ա, ջրի վրա ընգնում, խմում: Տղեն դուս ա գալիս: Ջեյրանն ուզում ա ոտքե, տղեն ասում ա.

— Տերդ եմ:

Ասում ա ու սկսում կթելը: Կթում ա, պրծնում, ձիուն նստում, թռչում: Գալիս ա տենում՝ նրանք նոր են ձիուցը վեր գալիս: Էն էլ վայ էն նստելուն, որ նստել են: Նրանք գնում են թագավորի պալատը: Թագավորը տենում ա, որ էլի իրա ուզածը չի: Քաչալը կնգանն ասում ա.

— Գնա հորդ ասա՝ Քաչալը բերել ա, գա՛:

Կնիկը գնում ա:

— Հա՛, թող գա, նրա հունարն էլ տենանք:

Քաչալը գալիս ա շորերը փոխած: Դռան շեմքին փափախը հանում ա, մազերը պսպղալով տուն մտնում: Թագավորը խնձորն ուտում ա, կաթը խմում, ասում ա.

— Հա՛, էս ա:
Բռնում ա պաչպչոտում, ասում ա.
— Սրանից եդը իմ ազիզ փեսեն դու ես:
Թազա աղջկանն ու տղին յոթ օր, յոթ քշեր հըրսանիք ա անում:
Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնուք ձեր մուրազին:

———————

Չուք — *արոր*
Փայ հըվաքող — *մուրացկան*
Խան — *ալյուրի չափ, ման*
Աբռով — *բռով*
Թերեք — *թարեք, դարակ*
Թազի — *որսի շուն, բարակ*
Պլետ — *մտրակ*
Հունար — *շնորհք*
Գուրչ — *քուրջ, ցնցոտի*
Դվոր — *որտեղ, ուր*
Բաղմանչի — *այգեպան*
Բեջարել — *մշակել*
Ծուլ ըլել — *բարձրանալ, թռչել, պոկվել*
Մխելի — *մի քիչ*
Քվերտինք — *քույրեր*
Վենձ — *մեծ*
Մտահան անել — *մոռանալ*
Ջեյրան — *եղնիկ*
Պողանալ — *տաքությունից կարմրել, կրակ դառնալ*
Սհենց — *սհենց — այսպիսի*

ԼՈՒՅՍ ՏՎՈՂ ՁՈՒՆ

Մի պառավ կնիկ ա էղել, դա ունեցել ա մի տղա. քյասիբ կնիկ ա էղել: Էտ տղեն էլ ասել ա. «Ո՞նց անեմ, որ մորս պահեմ»: Քյընացել ա քոլը, փետ ա պերել շըլակով, կեսը ծախել ա, հացի ա տվել, կեսն էլ իրանց հմա էրել: Մի ժամանակ իտենց ապրած են: Մի անգամ էլ քյընացել ա փետ ա արել, քնել ա, աչքը պաց ա արել, տեհել ա՝ մութ քշեր ա: Էտ տղեն որ զարթնել ա, ճամփեն կորցրել ա: Տեհել ա՝ հեռու մի տեղ կրակ կա: Դեպա էտ կրակը քյընացել ա, տեհել ա՝ էտ կրակը ծառի վրա ա վառվըմ: Էտ տղեն մի կերպ պարցրանըմ ա էտ ծառի կլուխը: Տենըմ ա՝ մի ծու ա, իրա շուրջն էլ լուս ա տալի: Էտ ծուն վեր ա պերըմ, ծեռին պռնած պերըմ ա, մորն ասըմ ա.

— Նանի՛, ես մի ծու եմ քթել, լուս ա տալի:

Մերը ուրախանըմ ա, էտ տղեն ասըմ ա.

— Էս ծուն կտանեմ, կտամ թաքավորին, թաքավորն էլ մեզ լավ մտիկ կանի, մենք էլ լավ կապրենք:

Մերն ասըմ ա.

— Չտանե՛ս, տանե՛ս՝ հետո լավ չի ըլի:

Ասըմ ա.

— Չէ՛, կտանեմ:

Էտ տղեն ծուն տանըմ ա, թաքավորի վեզիրը հարցնըմ ա.

— Ի՞նչ գործ ունես թաքավորի հետ:

Տղեն ասըմ ա.

— Ես թաքավորին մի նվեր ունեմ, իրան պըտի տամ:
Վեզիրը հարցնըմ ա.
— Էտ ինչ նվեր ա:
Ասըմ ա.
— Հեչ, մի ծու ա:
Վեզիրը ասըմ ա.
— Թաքավորը էտքան հավ ունի, խի նա ծու չունի՞, որ դու պըտի տաս:
Տղեն ասըմ ա.
— Սա ընենց ծու չի, հլա՛ մի օթախի պատուհանները ետ արա:
Տղեն ծուն հանըմ ա, օթախը լիսանըմ ա: Վեզիրն ասըմ ա.
— Ա՛յ տա, էտ ծուն տու ընձի, ինչ ուզես՝ տամ:
Տղեն ասըմ ա.
— Չէ՛, ես թաքավորին եմ պերել, իրան պըտի տամ:
Վեզիրը ասըմ ա.
— Դե՛ տու:
Տանըմ ա տալիս ա, թաքավորը ասըմ ա.
— Էս ինչ ծու էս պերել:
Տղեն ասըմ ա.
— Էս ծուն ուտիլի չի, էտ ուրիշ ծու ա, լիս ա տալի:
Թաքավորը փորցըմ ա, տենըմ ա՝ էտ տղի ասածը ճիշտ ա, վեզիրին կանչըմ ա, ասըմ ա.
— Տա՛ր էս տղին, մի կոտ ոսկի տու:
Տղեն դուս ա կալի վեզիրի հետ: Վեզիրն էլ էտ տղին ոսկի չի տալի, մի սիլլա ա տալի, թե՝ գնա՛: Էտ տղեն կալիս ա իրան մոր մոտ: Մերն ասըմ ա.
— Ի՞նչ արիր:
Թե՝ ըսենց, ըսենց: Մերն ասըմ ա.
— Որ ասի, ինձ չլսիր:
Վեզիրը մտածըմ ա, թե ո՞նց անի՝ էս տղին կորցնի: Վեզիրը քյընըմ ա թաքավորի մոտ ու ասըմ ա.
— Շատ ես ուրախացել, որ էտ ծուն պերել ա, չէ՞:
Թե՝ հա՛: Ասըմ ա.
— Էտ ծուն ածող հավքին էլ որ պերի, ինչքա՛ն կուրախանաս, չէ՞.
Ասըմ ա՝ հա՛:
— Տղեն ոնց որ ծուն ա պերել, հավքն էլ կարա պերի:
Թաքավորն էտ տղին կանչըմ ա, ասըմ.
— Պըտի էս ծուն ածողին պերես:
Տղեն, թե.
— Թաքավորը սաղ մնա, էտ ծուն ծառի վրից եմ քթել, ածողը չգիտեմ ուր ա:

Ասըմ ա.

— Թե որ չգիտես, քեզ կսպանեմ:

Տղեն կյալիս ա տուն: Մերն ասըմ ա.

— Ընչի՞ կանչեց:

Ասըմ ա.

— Հավքն ա ուզըմ:

Մերն ասըմ ա.

— Որ քեզ ասեցի՝ ծուն մի տա, չլսեցիր: Դե՛ լավ, էտ ծառի տեղը գիտես, որ ծուն պերել ես:

Տղեն թե՝ հա՛: Ասըմ ա.

— Քո հետ մի խուրջին բամբակ կվերցնես, կտանես կդնես էտ ծառի կլուխ: Էտ հավքը իրա ծվին ամեն օր ման ա կյալի: Կգա կտեսնա, որ իրա բնի մեջ քշերով սիպտակ ա, կիմանա իրա ծուն ա, կգա կնստի: Դու էլ կփռնես:

Մերը ոնց ասըմ ա, տղեն էտպես էլ անըմ ա: Հավքը կյալիս ա նստըմ էտ բամբակին: Տղեն էտ հավքին փռնըմ ա, պերըմ տալիս ա թաքավորին: Թաքավորը շատ ա ուրախանըմ, վեզիրին ասըմ ա, որ մի կոտ ոսկի տա տղին: Վեզիրն էլի տանըմ ա տղին, մի սիլլա ա տալի, թե՝ գնա՛: Տղեն կյալիս ա մոր մոտ, ասըմ.

— Ոչ մի բան էլ ոչ տվեց, ոչ էլ:

Վեզիրը միտքն ա անըմ, թե ո՞նց էս տղին կորցնի: Գնըմ, թաքավորին ասըմ ա.

— Մի ծովի կղզում, մի չտեսնված սիրուն ախչիկ ա ապրըմ: Եթե էտ տղեն էտ ախչկան պերի քեզ տա, աշխարհըմ ոչ դարդ կանես, ոչ էլ կծերանաս, ինչքան կուզենաս, էտքան էլ կապրես:

Էլի տղին թաքավորը կանչըմ ա, ասըմ ա, որ քյընա էտ կղզուց էտ ախչկան պերի: Տղեն կյալիս ա մոր մոտ ու պատմըմ:

Մերն ասըմ ա.

— Տղա՛ ջան, գնա թաքավորի մոտ, ասա. «Թաքավորն ապրած կենա, ես քու հրամանը կկատարեմ, մենակ ինչ որ ուզեմ, էն էլ տի տաս»:

Տղեն թաքավորի մոտ ա կյալի, ասըմ ա.

— Կգնամ, մենակ ինչ որ ուզեմ, պըտի տաս: Մի հատ նավ կշինես, որ լուսնի ղայդի լուս տա, քառասուն ազապ տղա թիավար, քառասուն ազապ ախչիկ, քառասուն մարդ էլ նվագող, երգող, պարող: Ու էտ ամբողջ ծախսը վեզիրը անի:

Երբ որ նավն ու տղի բոլոր ուզածները պատրաստ են ըլում, տղեն քշում ա նավը դբա էտ կղզին, կանգնացնում ա նավը ափին, քառասուն թիավարը թաքնվում են, մնում են քառասուն ախչկերքը, քառասուն ածող, պարող, երգ ասող մարդիկ: Սրանք ամբողջ օրը պար են գալի, երգ ասըմ, նվագ ածըմ, ոնց

որ մեծ հարսանքըմը: Մի օր, էրկու օր, իրեք օր, վերջը էս կղզու թաքավորի ախչիկը ասըմ ա.

— Գնանք տեսնենք՝ էս ինչ բան ա, էս ինչ նավ ա, որ չիմ ախչիկ են ու ըսենց լավ երգ են ասըմ, պար կյալի:

Թաքավորը, թե.

— Մի գնա, էսքան նավ ա մեր կղզին էկել, մինն էլա սրա նման չի եղել, սիրտս կասկած ա ընկել:

Վերջը էս ախչիկը հորը լսըմ չի, էնքան ա սիրում երգն ու պարը, որ դիմանըմ չի, վեր ա կալըմ իրա ծառաներին ու գնըմ տենա, թե էս ինչ նավ ա: Որ կյալիս են նավի մեջն են մտնըմ, էս տղեն հրամայում ա իրա քառասուն թիավարներին, որ նավը թեքեն դեպի իրանց երկիրը: Էս ախչիկը մնըմ ա նավի մեջ: Ըսենց երգ ու պարով հետ են կյալի: Էստեղ թաքավորի ախչիկը տղին հարցնըմ ա.

— Էտ ինձ ոմ հըմա էս տանըմ:

Տղեն, թե.

— Թաքավորի:

Աղջիկը ասըմ ա.

— Տա՛ր:

Երբ որ հասնըմ են թաքավորի պալատը, ախչիկը թաքավորին հարցնըմ ա.

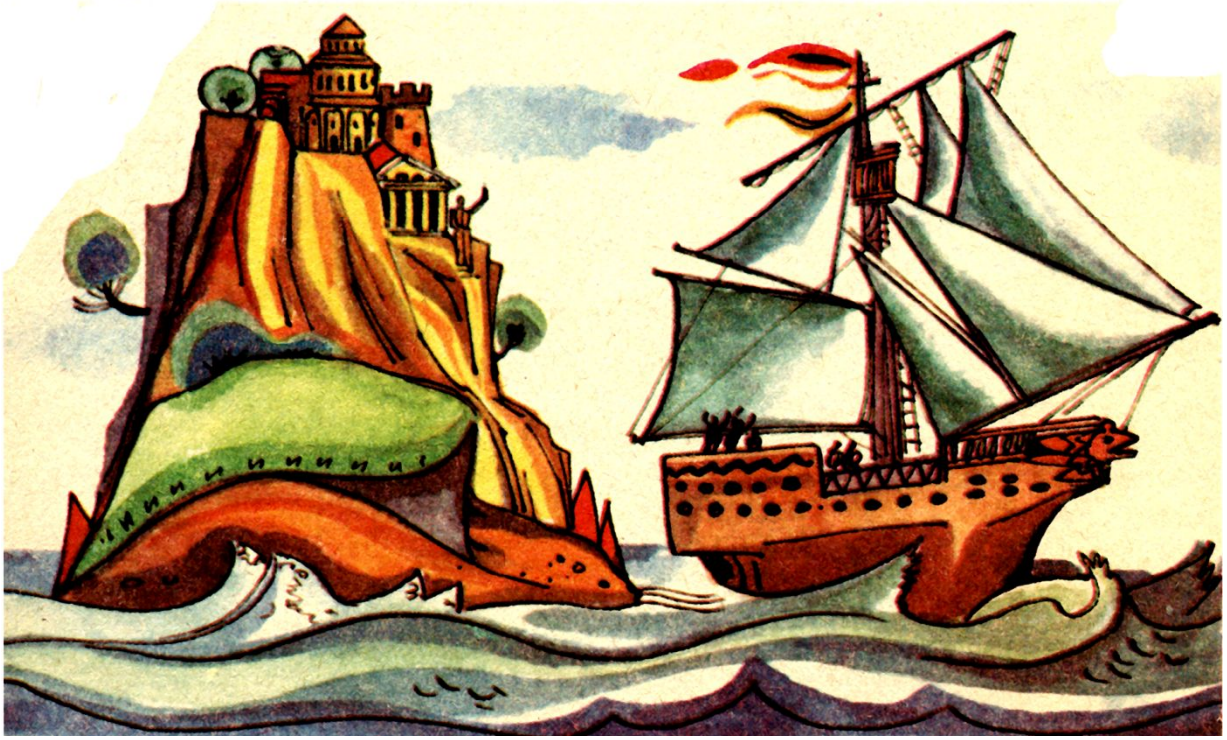

— Թաքավո՛ր, էս ո՞նց ա, որ ոչ բաղ ունես, ոչ ծառեր ունես քո պալատի աղաքը: Բա կնիկ ես առնըմ, ես վերդի՞ եմ ման կյալու էս շոգերին: Գնա՛, չոր փետեր պեր, տնկի քո պալատի աղաքը, ես լաց կլեմ, էտ չոր փետերը կկանաչեն:

Թաքավորը չոր փետեր ա բերըմ, փետերի մի մեծ անտառ ա սարքըմ: Էս ախչիկը լաց ա ըլում, ու էս փետերը կանաչըմ են, դառնըմ մի զմրուխտ բաղը: Էս թաքավորն ու վեզիրը ուրախանըմ են, նի են մտնըմ բաղը ու ման կյալի: Էս ախչիկը լացը թողում ա ու ծիծաղըմ: Էտ որ ծիծաղըմ ա, էտ ամբողջ բաղը նորից չոր փետ ա դառնըմ ու էրվում, ալավը երկինքն ա առնըմ: Էտտեղ էլ թաքավորն ու վեզիրը կորչըմ են, մոխիր դառնըմ:

Էտտի էլ էս տղեն ու ախչիկը իրար հետ ամուսնանըմ են, տղեն լուս տվող ծուն դնըմ ա ախչկա թագի վրեն: Ինքն էլ ա թագ դնըմ ու դառնըմ ա էտ երկրի թաքավոր: Էն լիս տվող ծու ածող հավքն էլ ապրըմ ա էտ պալատի մեջ ու երջանկություն ա բերըմ էտ երկրին:

———————

Քոլ — *անտառ, թփուտ*

Տեհել — *տեսել*

Դեպա — *դեպի*

Ծու — *ձու*

Վեզիր — *պալատական բարձր պաշտոնյա*

Օթախ — *սենյակ*

Ղայդի — *նման*

Ազապ — *չամուսնացած*

Կոտ — *հացահատիկի չափ, ամ*ան

Նվագ ածող — *նվագող, երաժիշտ*

Չիմ — *բոլորը*

Մինն էլ ա — *ոչ մեկը*

Աղաք — *առջև*

Ալավ — *բոց, կրակ*

Հավք — *թռչուն*

Սիլլա — *ապտակ*

Նի մտնել — *ներս մտնել*

Վերդի — *որտեղ*

ԳՅՈՒԼՍԻՆԱՄԸ

Հին ժամանակով գելնի, չելնի՝ մե հեր, մե աղջիկ: Աղջիկն ամեն օր կերթա ջրի, մե կուշ կգա, կհիջնի էտու գլխին: Մե օր, երկու օր, երրորդ օրվան կգա, կասա.

— Հայրիկ, ինչքան կեթամ ջրի, մե կուշ կգա, կհիջնի իմ գլխին, կծլվլա, կեթա:

Հերն կասա.

— Էգուց էլ որ կգա կհիջնի, ասա. «Կուշ ջան, ինչ կա, ինչ ա գուզես»:

Առավոտն աղջիկը կեթա ջրի, կուշն էլի կգա, կասա.

— Ի՞նչ կա, կուշ ջան, ինչ ա գուզես:

Կուշն կասա.

— Դու շատ անբախտ աղջիկ կելնես:

Աղջիկն կգա հորն կասա: Էտ օր գիշեր հեր ու աղջիկ մե յորղան, մե ջեջիմ կըվերուն, էտ գեղից կքոչին: Շատ կեթան, քիչ կեթան, էտ էլ իրանք կիմանան, կեթան ռաստ կգան մե գեղի. էս դռան կկպնին, էն դռան, բոլորն էլ փակ կելնեն: Հեր ու աղջիկ կկպնին մե դռան, էտ դուռը կբացվի, աղջիկը ներս կմտնի, դուռը կփակվի: Հերը կմնա դուրս, աղջիկը՝ ներս: Հերն կասա.

— Գնա՛, աղջիկ ջան, էտ էլ քու բախտն էր:

Աղջիկն էստեղ կմտնի, էնտեղ, մեկել կտենա մի կույր տղա նստած ա մե անկյուն: Աղջիկը յոթ տարի կպահա էտ տղուն: Օրերից մե օր մե բոշա կգա բան ծախելու, էտ աղջիկն բոշի աղջկան կվերու իրան ծառա: Բոշի աղջիկն

ամեն օր կեթա առուտուր անելու: Մե օր էլ աղջիկն բոշի աղջկան կթողա տուն, ինքը կեթա բազար առուտուր անելու: Մինչև իրա գալն, էտ տղու աչքեր կբացվեն, էտ տղեն կասա բոշի աղջկան.

— Հը՞, աղջի՛կ, էս յոթ տարի դու՞ ես ինձ պահել:

Աղջիկն կասա.

— Չէ՛, մե հատ էլ ծառա ունեմ, ուղարկել եմ բազար:

Աղջիկը բազարից կգա տուն, կտեսնա՝ էտ տղու աչքերը բացվել ա, էտ էլ բոշի աղջկան ա առել, շատ կզարմանա, բայց արդեն ուշ գելնի:

Օրերից մե օր էլ տղեն կեթա բազար առուտուր անելու, իրա կնգան կասա.

— Ի՞նչ կուզես:

Աղջիկը կասա.

— Ասեղ, մատնոց...

Ծառային կասա.

— Դու ի՞նչ կուզես:

Ծառան կասա.

— Դդմենի:

Տղեն բազարից կառնի բոշի աղջկա ուզածները, դդմենին կմոռանա. ճամփին էլի ետ կդառնա, որ գա առնի: Դդմենի ծախողը կասա.

— Էս ո՞վ ա կուզա, էսի դարդ ունեցող կուզա, որ դդմենին կտաս իրան, ինքը իրա դարդը կպատմա, վերջում կասա. «Դդմենի, ես պայթիմ, թե՞ դու», դու կասես. «Դդմենի՛ն»:

Տղեն կբերա կտա աղջկան, ինքը կմտնի դռան հետև: Աղջիկը բոլոր դարդը կպատմա, կպրծնի, վերջում կասա.

— Դդմենի, ես պայթիմ, թե՞ դու:

Տղեն դռան հետևից կասա.

— Դդմենի՛ն:

Էստեղ իրար կհասկանան: Տղեն բոշի աղջկան կթողա, Գյուլսինամին կառնի: Բոշի աղջկան էլ կանեն իրանց ծառա:

Երկնքից երեք խնձոր ընկավ, մեկը՝ պատմողին, մեկը՝ գրողին, մեկն էլ արար աշխարհին:

———————

Կուշ — *ղուշ, թռչուն*

Ռաստ գալ — *հանդիպել*

ԱՐՋՆ ՈՒ ԳԵԼԸ

Լում ա, չըլում՝ մի աղքատ մարդ: Էս մարդը մի օր կնգանն ասում ա.

— Ա՛յ կնիկ, խալխը մի կոտ ցանում ա, հազար կոտ վիր ունում, ես մի կոտ ցանում եմ, մի կոտ վիր ունում: Գնում եմ աստծուն գանգատ անեմ:

Կնգանը լսում չի, զոռով քաշ գալով գնում ա: Շատ ա գնում, թե քիչ, եդ ա մտիկ անում, տենում մի մարդ ա գալիս: Գալիս ա մոդիկանում, բարև էլ չի տալիս: Քիչ գնում են, գնում, էն եդի էկողը մեչկին կապած աղլուխը եդ ա անում, միջիցը մի սաղ հաց ա հանում, կես անում, կեսն ուտում, կեսը էլի միջին դնում, մեչկիցը կապում: Էն աղքատը տենում ա, որ իրան տալիս չի, ասում ա.

— Ա՛յ մարդ, մի կտոր էլ ինձ տուր, էլի:

Ձեն չի հանում: Մին էլ ա ասում, էլի ձեն չի հանում: Որ մին էլ ասում ա, բրախում ա, փախչում: Էս խեղճ մարդը շատ ա գնում, թե քիչ, մին էլ տենում ա ծմակումը ծուխ ա ծուլ ըլում: Մոդիկանում ա, տենում ա մի ջաղաց: Մեջն ա մտնում, տենում ա էրկու գերան իրար վրա դրած վառվում են: Բիրդամ դուս ա մտիկ անում, տենում ա մի արջ, մի գել են գալիս: Մի կերպ վազում ա, ջաղացի ցրթոնումը տապ անում: Տուն մտնելիս գելն ասում ա.

— Ը՛, ը՛, արջ ախպեր, մրթահոտ ա գալիս:

— Չէ՛, գել ջան, թաց ենք, կրակի կուշտ էկանք, մեր ֆոտն ա:

Նստում են, դինջանում: Արջն ասում ա.

— Գել ախպեր, գիդե՞ս, էս ջաղացիցը քսան ոտնաչափ հեռու մի

կակալքի կա: Էդ կակալքու տակին մի կարաս կա, կեսը ոսկի, կեսը արծաթ:

— Էդ հեչ, դու անգաճ արա, տես ինչ եմ ասում: Էն փլան երգրի թագավորի աղջիկը ծանդրը հիվանդ ա: Մի տարի ա ոչ սաղ ա, ոչ մեռած, զոռի տրփտրփում ա: Ով մեր թագավորի կոտոշավոր էծը մորթե, մորթին հագցնե, աղջիկը կսըղանա, թագավորը լավ պատիվ կանե:

Էն աղքատը չիմ լսում ա: Ռավոդը վիր են կենում, գնում: Էն աղքատը ջահել ա ըլում: Հլե ուզում ա դուս գա, որ գնա, մի սիրուն աղջիկ ա դուս գալի, որ արևին ասում ա դու դուս մի գալ, ես ըստի եմ: Ջաղացը ջրհանում ա, ավլում, իստակում, գերաննին մոդիկացնում, կտուտում ու կորչում: Էդ տղան դուս ա գալի, գնում կակալքու տակը, մի տոպրակ ա ունենում, կեսը ոսկի ա ածում, կեսը արծաթ: Մին էլ տեսնում ա՝ հրեն չոբանի շները: Ձենը փորն ա ընկած ըլում, ձեն ա տալիս.

— Ա՛յ չոբան:

— Արի՛, ախպեր, արի՛:

Չոբաննին աղաքն են գալիս: Ձեռով գլխի ա գցում, որ սոված եմ: Ոչխարնի են մորթում, մի լավ ուտացնում, որ ինքն ասում ա՝ հերիք ա:

— Քշերվա որ վախտը վի կենաս, կի:

Քնում են: Ռավոդը տղեն ոսկին ու արծաթն իրանց ա տալիս, ուզում ա գնա:

— Կացի՛, մի ոչխար մորթենք, հետդ տար:

— Չէ՛, քեզ մատաղ, — ասում ա, — ուզում չեմ, մենակ էն կոտոշավոր էծը մորթեցեք, մորթին ինձ տվեք:

— Էդ թագավորինն ա:

— Հա՛, բան չկա, կասեք՝ գելը կերել ա:

Մորթին տալիս են դրան: Գնում ա խնամախոսի քարին նստում, կանչում.

— Ես հեքիմ եմ, ես բժիշկ եմ:

Թագավորի նազիր-վեզիրնին լսում են, գնում թագավորին ասում: Թագավորն ասում ա.

— Սաղ երգրումս հեքիմ ու բժիշկ չթողի, դա տի՞ իմ աղջկանը բուժիլ: Աղքատ ա, հաց, շոր տարեք:

Տանում են, տղեն վիր չի ունում:

— Գնացեք ասեք՝ ես փայ հըվաքող չեմ, ես հեքիմ եմ, ես բժիշկ՛ եմ:

Գնում են թագավորին ասում, որ շատ, որ շատ՝ թագավորը դրան կանչում ա, թե.

— Իմ աղջիկը մի տարի ա ոչ սաղ ա, ոչ մեռած: Թե բուժես, աղջիկս քեզ, թե չէ՝ գլուխդ կտամ:

Պայման են գրում, մի էրկու գեղացի կանչում, ստորագրել տալիս: Էդ

տղեն գնում ա աղջկա սենյակը: Սաղին էլ դուս ա անում, աղջկա հետ մնում մենակ: Իվզիզ տկլորում ա, իծի մորթին հագցնում ու բգումը կապում: Մին սառը քրդինք ա գալիս, մին՝ տաք: Գալիս են տեղաշորը փոխում, գնում: Մին էլ ըհը՛, աղջիկը աչքերը ճպճպացնում ա, բաց անում: Էդ տղեն թագավորին կանչում ա, աչքալիս անում: Աղջիկը լավ բուժվում ա, սկսում բախչեքումը ման գալ: Էդ տղեն ու թագավորը վիճելիս են ըլում, աղջիկը ձեններուն լսում ա, գալիս:

— Էդ ինչ խաբար ա, խի՞ եք կռվում:

— Ես քեզ բուժեցի, հերդ իրա պայմանը եդ ա վիր ունում, քեզ ինձ հետ ամուսնացնում չի:

Աղջիկը տղի կուռն ա ընգնում: Թագավորը դրանց հըրսանիք ա անում, իրա նկարը պատիցը պոկում, տղի նկարը կախ անում:

Օրերից մի օր էն մարդը, որ հացը մենակ ուտում ա, տղին տալիս չի, էդ մարդը սինին գլխին խնձոր ծախելիս ա ըլում: Թե ոնց ա ըլում, բիրդամ բրաուրդ ա անում, որ պատիցը էն տղի նկարն ա կախ արած: Թագավորի կնիկը խնձոր ա առնում:

— Քիրա ջան, հլա մարդիդ ասա՝ ախպերդ կանչում ա:

Թագավորն ասում ա.

— Ես ախպեր չունիմ:

Որ շատ ասում ա, դուս ա գալիս: Փթաթվում են, դես, դեն, էն մարդն ասում ա.

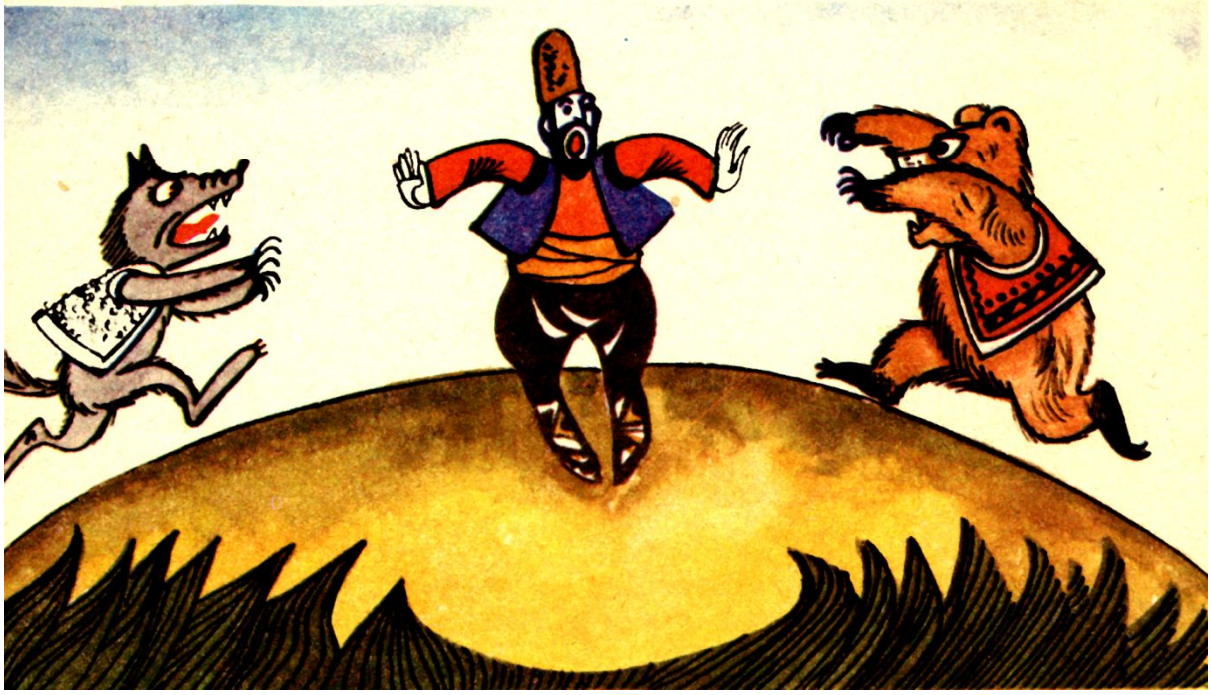

— Էդ ո՞րդի ես թագավոր դառել:

— Քու գործը չի՛:

Շատ փող, ոսկի ա տալիս, ասում ա.

— Տա՛ր ապրի, որ հատնու, կգաս:

Որ շատ ասում ա՝ որդի ես թագավոր դառել, ասում ա.

— Ջաղացումը:

— Ես էլ տիմ գնալ:

Գնում ա էն ջաղացը, որդի որ արջն ու գելն են ապրում: Գնում ա ջաղացի ցրթոնումը տազ անում: Արջն ասում ա.

— Մրթահոտ ա գալիս:

— Ճիշտ ա:

Ման են գալիս, գդնում, վեր կոխում, ուտում:

Էն թագավորն ու իրա կնիկը հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

———————

Բիրդամ — *հանկարծ*

Իվզիզ — *լրիվ մերկ*

Բրաուրդ անել — *նկատել*

Ցրթոն — *ջրաղացքարի տակի աշ-*
խատանքային անիվի
մոտի ազատ տարածությունը

Բրախել — *թողնել*

Աղլուխ — *թաշկինակ, կապոց*

Կակալքի — *ընկուզենի*

Փլան — *այսինչ*

Չիմ — *բոլորը, ամեն ինչ*

Ռավոդ — *առավոտ*

Աղաք — *առաջ*

Հեքիմ — *բժիշկ*

Գլուխդ կտամ — *գլուխդ կկտրեմ, կգլխատեմ*

Կուռ — *թև*

ԱՆՊԵՏՔ ՄԱՐԴԸ

Մի քյասիպ մարթ կնգան ըսեց.

— Կնի՛գ, մե խատ գարու խաց թխա, ճամփա կերթամ:

Գնաց, ճամփի մեչտեղ տեսավ՝ արջը կանգնած ա: Արջը ըսեց.

— Խա՛յ, դո՛ր ա կերթաս:

Մարթն ըսեց.

— Կերթամ աստծու կուշտ բողոք:

Արջն ըսեց.

— Աստծուն ըսա՝ իմ մեչք կցավա, իմա՛ լ էնեմ, օր լավանա:

Մարթը գնաց, հանդիպեց մե արտի: Արտ հնձողներ ըսին.

— Խա՛յ, դո՛ր ա կերթաս:

Մարթն ըսեց.

— Կերթամ աստծու կուշտ:

— Կերթաս կըսիս աստծուն, օր էս արտը, օր գիքա ժամանագը, հնչի՞ ցորեն չի տա:

Մարթն թորգեց գնաց, հանդիպավ մե խատ ձգան: Ձուգն ըսեց.

— Խա՛յ, դո՛ր ա կերթաս:

— Կերթամ աստծու կուշտ բողոք:

Ձուգն ըսավ.

— Աստծուն կըսես, խոնրի իմ գլոխ կցավա:

Մարթն թորգեց գնաց: Քիչ ա մացել խասի աստծու կուշտ, հրիշտագներ հառեչ կկդրեն, կըսեն.

— Խա՛յ, դո՞ր ա կերթաս:

— Կերթամ աստծու կուշտ: Գացեք աստծուն ըսեք, օր էն քյասիպ մարդ աբրուստ ա գուզա:

Հրեշտագներ կերթան, աստծուն կըսեն.

— Էս մարթ աբրուստ ա գուզա:

Աստված կըսե.

— Խնթրքավորներուս հարցերու պատասխան քեզ կըսեմ, կերթաս կըսիս, մե կճուճ օսկի կստանաս:

Էս մարթ նեղացավ աստծուց, ըսեց.

— Ես մե կարաս օսկու հըմար չեմ էկե, ես միլիոն-միլիոն օսկու աղքատ եմ, ես մե կճուճ օսկու աղքատ չեմ:

Մարթ թորգեց, հետ էկավ: Ճամփին տեսավ, օր արտն չորացել ա:

Հնձվորներ էկան ընդոր դիմաց, ըսեցին.

— Խա՛յ, աստված ի՞նչ ըսեց.

— Աստված ըսեց, օր էնտեղ մե խատ քար կա, քար շուռ տվեք, արտ կկանաչի:

Հնձվորներ քար շուռ տվին, տեսան, օր օսկի ա կթափի, ըսին.

— Խա՛յ, արի մե կճուճ օսկի տար քեզի:

— Հա՛յ-հա՛յ, ես մե կճուճ օսկու քյասիպ չեմ, ես միլիոն-միլիոն օսկու քյասիպ եմ, — ըսավ մարթ ու թորգեց գնաց: Հանդիպավ ձգան, ըսեց.

— Աստված ըսեց, օր ձգան գլխի մեչ օսկի խաչ կա, խանա, ձուգն կլավանա:

Ձուգն խաչն հանեց, ըսավ.

— Խա՛յ, առ էս օսկի խաչ, տար քեզի:

— Հա՛յ-հա՛յ, ես խաչի քյասիպ չեմ, ես միլիոն-միլիոնի քյասիպ եմ, — ըսավ մարթ ու ուր ճամփեն շարունագեց: Էգավ հանդիպավ արջուն: Արջն տեսավ, օր մարթն էկավ, ուրխըցավ, ըսեց.

— Վա՛յ, խայ ջան, էկա՞ր, աստված ինչ ըսեց:

Մարթն արչուն պատմեց ուր գլխի էկած բաներ ու ըսեց.

— Աստված ըսեց, օր մե խատ անպետք մարթ կհանդիպա, մեջք ջարդա, ուդա կլավանա:

Արջն ըսեց.

— Է, քեզնե անպետք մա՞րթ, արի քե ուդիմ:

Արջն էդ մարթու մեջքն կջարդա, կուտա:

———————

Դո՛ր — ուր, որտեղ

Խայ — մարդ

Կուշտ — մոտ

Իմալ — ինչպես

Խուրի — ինչու

Ուր — իր

Խանա — հանիր

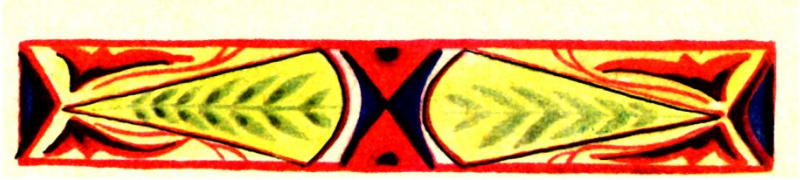

ՉՈԲԱՆԸ

Լըմ ա, չի ըլըմ, մի չոբան: Երեսուն տարվա չոբան ա ըլըմ: Էս մարդը շատ գող ա ըլըմ: Նա իր հարևանից սելը գողանըմ ա: Գեղի վարդապետնին մի օր գնըմ են ասուխոսի, սա էլ վարդապետնուն հարցնըմ ա, թե ուր են գնըմ: Սրանք էլ պատասխանըմ են, որ գնըմ են աստծու մոտ: Ինքն էլ ա ուզում գնա, աստծուց թողություն խնդրի, ու հետները գնըմ ա: Երբ գնըմ են, գիշերը ընկնըմ ա, ու սրանք մնըմ են մի գյուղում: Վարդապետնին գնըմ են իրանց ծանոթ տները, իսկ ինքը մի հատ հողի տուն ա տենըմ ու դպա դենը գնըմ ա: Հասնըմ ա, դուռը թըխկթըխկացնըմ ա, մի պառավ ա դուռը բաց անըմ, չոբանը հարցնըմ ա.

— Նանի՛, չե՞ս թողա քու տանը քըշերեմ:

— Ղոնախը աստծունն ա, համա ոչ բան ունենք ուտելու, ոչ էլ տեղ ունենք քնելու, — պատասխանըմ ա պառավը:

Սա էլ վերջը համոզացնըմ ա, որ իրան բան պետք չի, նոր պառավը թողնըմ ա:

Պառավը էրեխեքին խաբելու համար քար ա էփելիս ըլըմ, էրեխեքն էլ ըսպասըմ են, ըսպասըմ ու վերջը քնըմ են: Սա որ տուն ա մտնըմ, մոտենըմ ա օջախին, շերեփով պղնձի տակն ա տալի ու ասըմ.

— Բա էս քավթառը ասըմ ա ոչ մի բան չունեմ, հրես լոբի ա էփըմ:

Երբ որ իմանըմ ա ինչն-ինչոց ա, հարցնըմ ա.

— Նանի՛, ըստի ոչխար ունեցող կա ո՞չ:

— Կա՛, բալա ջան, խի՞ չկա, հրե մեր դիմացի տանը երեսուն հատ ոչխար կա, — պատասխանում ա պառավը:

Սա որ իմանում ա, գնում ա երդիկից մտնում ա գոմը, ընդեղից մի ոչխար ա գողանում, մորթում, տանում միսը տալիս ա պառավին ու ասում՝ էփի: Պառավը մի քիչ վախենում ա, բայց հետո էփում ա, չոբանին էլ ա կերակրում, էրեխեքին էլ: Առավոտը որ բացվում ա, լիսը բացվի ձեր վրա, էս չոբանը գնում ա վարդապետների հետևից, տենում ա՝ հըրես դրանք իրանց փարաջեքը գցել են ծովի վրա ու անց են կենում: Ինքն էլ իրա չուխեն ա հանում, գցում ա ծովի վրա ու ինքն էլ ա անցնում: Գնում են, գնում, հասնում են աստծուն: Աստվածը վարդապետներին լսում ա ու ներում չի.

— Ձեր մեղքերը շատ ա:

Իսկ չոբանին ասում ա.

— Դու ավազակութին շատ ես արել, բայց դե իրեք հոքի ես ազատել, քեզ պատժում չեմ, ես քեզ ներում եմ, որ էն էրեխեքին սովիցը փրգել ես: Տերը քեզ հետ, գնա՛:

———————

Ասուխոսի — *մեղքերի թողության*

Դպա — *դեպի*

Ղոնաղ — *հյուր*

Փարաջա — *հոգևորականի զգեստ*

Չուխա — *տղամարդու բրդյա զգեստ*

ՍԸՏԱՆԵՆ

Մի մարդ ու կնիկ են ըլում: Էս կնիկը սաղ օրը անընծում ա մարդին:

«Հա՛յ քրքրվիս, հա՛յ աստծու տակիցն ընգնիս, հա՛յ դոշիդ վարդեր դնեմ, հա՛յ փլան, հա՛յ փստան...»:

Որ շատ, որ շատ, էս մարդը ասում ա.

«Մինչև ե՞րբ տի անընծես: Ես սրան փթոցի տիմ տալ»:

Էս մարդը իրեք հատ ոսկի ա ունենում, վիր ա ունում, ջեբին դնում, գնում: Ռիգունը տուն ա գալիս թե չէ, կնիկը ասում ա.

— Հողեմ էդ շաշ գլուխդ, ո՞րդի էիր կորած, էս ըշխարհքիցը հենց կորչիս, որ մենակ ես գիդենամ: Գնա՛, որդի ման ես էկել, գնա ընդի:

Մարդը ձեռը ջեբն ա տանում, ոսկին հանում:

— Հա՜, վի՜, քեզ մատաղ ըլիմ, կանաչ օրով ըլիս, էս ո՞րդիան ա:

Ասում ա ու ճպռապորում, խլում:

— Ա՛յ կնիկ, սհենց, սհենց, իմ հնգորտանցով ոսկու ֆոր ենք գդել, ոսկին կիտած ա, տախտակը դեմ արած. հեքուց ռավոդը գնալ տինք, բերի: Համա վախում եմ իրանք շուտ գնան, հանեն, ինձ տան ոչ: Մենք ծեգելհանա կգնանք, կհանենք:

Կնիկը ուրախանում ա, ըշխարհքովը մին ա ըլում, ասում ա.

— Ա՛ բեմուրազ, դրդակված, բա որ տեղը գիտեիր, խի՞ չասեցիր, ա՜ մուրազդ մեռնի:

Համա ձեզ եմ հարցնում, ի՞նչ ոսկի, ի՞նչ բան: Էս տղեն մի ֆոր փորած ա

ըլում, մի հեյվարա ջըղացքար կշտին դրած, մի կաղնի էլ կտրած ա ըլում, բերած: Սաղ քշերը էս կնիկը դուս ա ըլում, տուն մտնում.

— Ադա՛, վի կաց, լիսացավ, ադա՛, վի կաց:

Որ շատ զահլեն տանում ա, վիր ա կենում, գնում են, գնում, հասնում են մի ծառի:

— Ա՛յ կնիկ, նստենք դինջանանք:

— Բալքի նստիս, էլ վիր չկենաս: Շուտ արա, իրանք կհանեն, մեզ տալ չեն:

Որ հասնում են ֆորին, մարդը ասում ա.

— Ա՛յ կնիկ, դու մեջը մտի, ոսկին հըվաքի:

— Չէ՛, դու մեջը մտի:

— Չէ՛, ես որ ոսկին լցնեմ, դու կարալ չես համ ինձ հանես, համ ոսկին, դու՛ գնա:

Կնկան շրջում ա ֆորը, կնիկը դես-դեն խլշկոտում ա, ասում ա.

— Ադա՛, բեմուրազ, ո՞ր ա ոսկին:

— Գնա՛, քու հերն էլ անըծած:

Ջըղացքարը վրին ա գցում, կաղնքին վերնադիր շուռ տալիս ու՝ հայդա՛ տուն:

Մխելի վախտը եդը ասում ա.

— Գնամ տենամ՝ կնիկս ի՞նչ էլավ:

Կացինը վեր ա ունում, գնում. քարը եդ ա քաշում, մի պուճուր ծելպ անում, տեսնում, որ էս կնիկը մի սըտանա ձեռին՝ խեղդում ա: Սըտանեն բրաուրդ ա անում, ասում ա.

— Ա՛յ հողեղեն, ինձ ազատե, քեզ մի լավություն կանեմ:

— Չէ՛, խաբում ես, սըտանեն սուտլիկ ա:

— Շատ չէ, մի լավություն կանեմ:

Տղեն մի երգեն ձողի ա կտրում, բերում ֆորումը դնում: Հմի սըտանեն ուզում ա դուս գա, էս կնիկը թողում չի, ասում ա.

— Ի՛նձ էլ տար:

Սըտանեն ծուլ ա ըլում, դուս գալիս, տղեն էլի ջըղացքարը վրին ա գձում: Սըտանեն ասում ա.

— Ես գնում եմ. մխելի վախտից եդը ժուռնալ կընգնի, որ թագավորի աղջիկը հիվանդ ա: Կգնաս, հենց որ տենաս ես գլխի կշտին եմ կանգնած, տուն չմտնես, եթե ոտների կռանն ըլիմ, տուն կմտնես:

Սըտանեն գնում ա, տղեն տուն ա գալիս: Մխելի վախտ ճամփա ա պահում, մին էլ ժուռնալ ա ընգնում, որ թագավորի աղջիկը ծանր հիվանդ ա: Տղեն գնում ա, խնամախոսի քարին նստում ա, սկսում գոռալը.

— Ես հեքիմ եմ, ես բժիշկ եմ:

Թագավորը լսում ա, ասում ա.

— Սաղ երգրումս էլ հեքիմ ու բժիշկ չթողի, սաղին էլ կանչեցի, հիմի էս կաթնակերը տի՞ բուժիլ:

Հրամայում ա, որ տղին կանչեն: Գնում ա, պայման են կապում, որ եթե աղջիկը բուժվի, թագավորը նրան իրան բժշկողին ա տալիս, եթե չէ՝ գլուխը կտրում ա:

Տղեն տուն ա մտնում, տենում ա սըտանեն ոտների կռանն ա կանգնած, դուռը բաց ա թողում, սըտանեն փախչում ա, աղջիկը բուժվում ա: Դրա հետ հըրսանիք ա ըլում: Մին էլ իմանում ա, որ էն փլան երգրի թագավորի աղջիկն էլ ա հիվանդ: Գնում ա, տենում ա՝ սըտանեն գլխի կռանն ա կանգնած: Սըտանեն ասում ա.

— Քեզ ասի ո՞չ գա՛ս ոչ:

— Գիդե՞ս խի եմ էկել. էն կնիկը փոսիցը դուս ա էկել, հա՛մ ինձ ա ման գալիս, հա՛մ քեզ:

Սըտանեն վիր ա կենում, փախչում, աղջիկը սըղանում ա: Էդ թագավորը իրա խազինի կեսը տալիս ա տղին, պատվով եդ ղրգում:

Էն տղեն ու աղջիկը հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնուք ձեր մուրազին:

———————

Փթոցի տալ — *փորձանքի ենթարկել*

Հեյվարա — *ահագին, մեծ*

Ծելպ — *անցք*

Խազինա — *գանձ, գանձարան*

Փլան — *այսինչ*

Մխելի — *մի քիչ*

Ժուռնալ ընգնել — *հայտնի դառնալ, հայտարարվել*

Ծուլ ըլել — *վեր թռնել*

Ֆոր — *հոր*

Խլշկոտել — *ականջները ցցել, ուշադիր զննել*

Ճպռապորել — *ձեռքից խլել, թռցնել*

Ռիգուն — *երեկոյան*

Շաշ — *գիժ, հիմար*

ՀԻՄԱՐ ԿԻՆԸ ԵՎ ԽԵԼԱՑԻ ԱՄՈՒՍԻՆԸ

Լինում են մըն մարթ, մըն կնեկ: Կնեկը մի քիչ խելքից թեթև ա ըլում: Օրին մի օրը դաշտից մարթը կյամ ա, ասում ա.

— Ա՛յ կնեկ, բա տկլոր եմ, մեր տանը պյուրթը լիքը, գոնե էդ պյուրթը մի քիչ մանչես, որ ինձ հետի մի շալվար անեմ, բա տկլոր պետի՞ մնամ:

Ասում ա.

— Ա՛յ մարթ, լավ ես ասում. տանեմ մանեմ:

Տանում ա տամ ուրիշի, մանում ա, պիրում ա:

— Ա՛յ մարթ, լավ եմ մանա՞ լ, մըն տես, է, ի՞նչ մանած եմ ըրալ, է:

Ասում ա.

— Ա՛յ կնեկ, դե կործել տուր, էլի՞:

Կնեկն ասում ա.

— Դե տանեմ կեցիլ տամ:

Համարյա կյամ, կյուղան տուրս ա կյամ, քինում Ղազի գյոլ, տեսնում ա կյորտը մըն կռկռում ա վեր, ասում ա.

— Ա՛յ պելի-պիլաքին, իմ մարթը տկլոր ա, շալվարը կկեցե՞ք:

Կյորտը կռկռում ա.

— Կոռռծեք, կոռռծեք, կոռռծեք:

— Բա հե՞փ, հե՞փ եմ կյալու տանեմ:

— Օռռփատ օրը, օռռփատ օրը, օռռփատ օրը:

— Հա՛, դե լավ, լավ, դե որ էդպես ա, լահա շուտ ա, էն մարթը տկլոր ա, մեխկն ա:

Կնեկը մանածն ածում ա էդ գյոլին մեջ, ըտեղ թողում, կյամ տոն:

— Ա՛յ մարթ, տվել եմ պլաքենը կեցի, օռփատ օրը քինամ շալտ պիրեմ, կարեմ, կեց:

— Ա՛յ կնեկ, լավ ես արալ, խելոք կնեկ ես:

Օռփատը կյամ ա: Էդ կնեկը վեր ա կենում քինում: Էտ օրտ էլ ցորտ ա ըլում, կյորտերը ծեն չեն հանում:

Կանչում ա.

— Ա՛յ պելի-պիլաքին, պելի-պիլաքի՛ն:

Ծեն չկա: Ոտերը հանում ա, մտնում գյոլը: Տես ա ման կյամ, տեն ա ման կյամ, մին էլ տեսնում ա՝ ոսկի ջամ: Էդ ոսկի ջամտ վերցնում ա, ասում ա.

— Վեր տուք իմ շալս տամ չեք, ես էլ ծեր ջամը տալ չեմ:

Ասում ա, ջամը եր օնում, քինում: Կյամ ա, ասում ա.

— Ա՛յ մարթ, բա ասիլ չես՝ կլոխս հինչ ա եկալ. շալը տվին վեչ, ես էլ ջղայնացա, էտ ջամս վերցրի պիրի:

Էտ մարթը, որ տեսնում ա ոսկի ջամ, աչքերը չռում ա.

— Ա՛յ կնեկ, ինչ խելոք կնեկ տուրս էկար, լավ ես արել, կտորը կերան, ջհաննամը, թաք էտ պերած ինես:

Կենում ա, մարթն ասում ա.

— Դե՛ տիր ընդեղ:

Տինում ա ընդեղ: Ռիգունը վեր կնեկը քնավ ա հընցում, սա վերցնում ա տանում, հաքի ամբարում կյաղում ա:

Օրին մի օրը, ոնց ա տյառնում, սաղսի ծախող ա կյամ էդ տեղերը: Էդ կնեկը քինում ա, ասում.

— Ախպե՛ր, կորան քանի՞ կտաս, ինձ հարկավոր ա, ախար մի քանի ամ ան ա հարկավոր:

Ասում ա.

— Ա՛յ քիր, մեջը լիքը ցորնով եմ տալիս:

Ասում ա.

— Լավ, քինամ պերեմ:

Քինում ա, որ ցորենը պիրի: Հանկարծ ցորենը ետ տալու ժամանակ էդ ջամը տուրս ա կյալիս:

— Վա՛յ, — ասում ա, — հողեմ էն պրուտի կլոխը, մարթս չարչարվի, ես ցորենը տանեմ տամ պրուտին, հազիր էս ջամը կտանեմ, խափեմ, սաղսին առնեմ:

Ջամը տանում ա տամ պրուտին: Պրուտի աչքերը չռվում ա.

— Վա՛յ, — ասում ա, — ա՛յ կնեկ, ինչ բարի կնեկ ես տու, եթե էդպես ա՝ էս պեռինը քեզ:

Պեռնը վերցնում ա, պիրում ա էդտեղ, թափում: Էդ մարթը երեսը տեն, դաբանը հետ՝ յալլա փախչում:

Ռիգունը կնեկը սկսում ա էս սաղսին կուտրատելը: Կուտրատում ա, լավ զիզիլիքներ անում, տոնը նախշում: Մարթը կյամ ա, ասում ա.

— Ա՛յ մարթ, դու ինձ ասում ես լավ կնեկ չեմ, մըն մտի տես տոնը հունց եմ սարքել, է, էնպես տոն եմ սարքել, որ չեղած:

Մարթը մտնում ա, տեսնում՝ հի՞նչ. սաղսին փշրած, տոնը սարքած:

— Ա՛յ կնեկ, էս ինչո՞վ ես առել:

— Բա էն ջամովն առա, էլի, խափեցի, ամբողջն առա, պիրեցի:

Ա՛յ քո սհենցը, նհենցը, կնկանը մի երկու տալիս ա, կնեկը փախչում ա: Շատ ա քինում, քիչ ա քինում, մի ճանապարհի ղրաղին նստում ա: Թագավորական ոսկի են հավաքած ըլում, օխտերը բառնած, էդ ճանապարհովը գնալիս են ըլում: Ոնց ա տյառնում, մըն սպիտակ օխտ ոսկին պյեռնած հանկարծ էդ ղաթան տուրս ա պրծնում, կյալիս էդ կնկանը կողքը: Պենջար ա ըլում, համ պենջարը օտում ա, համ էլ՝ կնդում:

— Չէ՛, պելի, հացը վկա ա, ես կյալու չեմ, ես էն մարթի կողքը էլ եկողը չեմ. ինձ թակալ ա, սպանալ ա. պելի՛, խնդրես վեչ:

Դե օխտը հի՞նչ անի, համ օտում ա, կլոխը քաշ գցում, պրցրացնում: Կնեկը գյուդում ա թա՝ խնդրում ա իրան.

— Դե՛ լավ, վիզը կեռ, բա վոր եկալ ես, եկալ ես. պելու խաթրը ես շատ եմ ազիզ սիրում, արի մեջքիտ նստեմ, քինանք:

Օխտին նստում ա՝ յալլա դեպի տոն: Շատ ա կյամ, քիչ ա կյամ, վերչը կյամ ա հասնում ա տոն:

— Ա՛յ մարթ, — ասում ա, — մըն տուրս եկ, տե՛ս, հի՞նչ կա տրսումը. շոռ տաս վիզը կեռ պելու կլխավը, եթե վեր վիզը կեռ պելին չլներ, ես քու կողքը եկողը չի, հա՛. գիդաս վեր պելու խաթրն եմ եկալ:

Մարթը տուս ա կյամ, տեսնում՝ էրկու ջվալ ոսկով պեռնած օխտին, ասում ա.

— Ա՛յ կնեկ, շատ էլ լավ ես ըրալ, եկալ ես պելուն խաթրին:

Ոսկին վերցնում ա, քցում մի հորի մեջ, օխտի կլոխը կտրում, քցում մյուս հորի մեջ: Քյամ են տոն, ասում ա.

— Ա՛յ կնեկ, գիտե՞ս հինչ կա:

— Հի՞նչ կա:

Ասում ա.

— Մենք ռիգունը պըտի հրսանիք անենք:

Մարթը քյամ ա բզարան լավ հաքուստ, ուտելիք պերում, հաքնում են, ուտում, խմում: Մարթը ծափ ա տամ՝ կնեկն ա պար կյամ, կնեկը ծափ ա տամ՝ մարթն ա պար կյամ: Մարթը կնկանը էնքան ա պար ածում, բիզարում ա:

Ասում ա.

— Ա՛յ կնեկ, բոլ ա, վեր կաց քոն ինենք:

Վեր են կենում, քոն ինում: Կնեկը վեր քնավ ա հնցնում, մարթը եր ա կենում, քինում էս ոսկին, օխտը հորից հանում, օրիշ տեղ կյաղում: Առավոտը լուսանում ա, կնեկը եր ա կենում, կոժը օսին քինում ճուրը: Քինում ա տեսնում՝ աղպրի ղրաղին նստած են իրեք մարթ:

— Բարի՛ լուս, ա՛յ մարթիկ, ի՞նչ մարթիկ եք, բալքի օխտատերն եք:

— Հա՛, — ասում ա մինը, — ա՛յ քուր, օխտատերն ենք, մըն օխտ ենք կորցրել:

— Հա՛, սպիտակ օխտ, չովալը կեցած, փնջանի քողերը վզին, ոսկին շալակը:

— Հա՛, քուր ջան, հա՛:

— Ես եմ տարալ, ես եմ տարալ, ա՛յ ախպեր, եկեք:

Էդ մարթկանց հետան ա անում, պերում հորին կողքը, պյանում են, տեսնում՝ պյան չկա: Մարթին հարցնում են.

— Ախար քու կնեկը օխտը պերալ ա, հի՞նչ ես ըրալ:

Մարթն ասում ա.

— Ա՛յ ախպեր, իմ կնեկս խելքից թեթև ա, սուտ բաներ ա ասալ, դուք էլ եկալ ե՞ք:

— Ա՛յ մարթ, ո՞նց ա սուտ ասալ, բոլոր նշանները դյուզ են:

— Ա՛յ մարթ, կարող ա իրա մեչան հնարի, էդ բանը չի էղել:

Էս գործը տալիս են դատի: Մարթը եր ա կենում, կնկա հետ քինում դատի: Դատարանում կնեկն ասում ա.

— Ընկեր դատարան, օխտը ես եմ պերալ՝ չուվալը կեցին, փնջանի փողերը վզին, ոսկին շալակը: Մարթս ոսկին ածալ ա մի հորի մեջ, օխտն էլ մի հորի մեջ:

Մարթն ասում ա.

— Ա՛յ մարթիկ, էս կնեկը գիժ ա, հարցրեք ասեք. «Ո՞ր ժամանակին ա էղել»:

Դատարանն ասում ա.

— Քուրի՛կ, ո՞ր ժամանակին ա էղել՝ օխտը որ բերել ես:

— Ընկեր դատարան, իմ հրսանքավն ա էղել:

Օխտատերն ասում ա.

— Ա՛յ մարթ, էս քսան տարվա հարսնացու ա, իմ օխտը կորելը դեռ իրեք օր ա:

Դատարանն ասում ա.

— Քուրի՛կ, դուզն ասա:

— Ա՛յ մարթ... դատարան... աստված, երկինք, գետին վկա յա, իմ հրսանքավն ա էղել:

Էստեղ դատը հեչ ա տյառնում: Տեսնում են՝ էս կնեկը գիժ ա, օխտատերերը թողնում են քինում:

Երկնքից իրեք խնձոր ա ընկնում՝ մինը ասողուն, մինը լսողուն, մինն էլ անունը տամ չեմ:

———————

Պյուրթ — *բուրդ*
Մանչես — *մանես*
Ինձ հետի — *ինձ համար*
Կործել — *գործել*
Կեցիլ տամ — *գործել տամ*
Կեց — *հագիր*
Կյուղան — *գյուղից*
Կյորտ — *գորտ*
Հեփ — *երբ*
Օռփատ — *ուրբաթ*
Լահա — *հալա, դեռ*
Պելի-պիլաքին — *քավոր-քավորկին*
Պիլաքի — *քավորկին*
Տես ա ման կյամ — *այս կողմն է ման գալիս*
Ոսկի ջամ — *ոսկի թաս*
Ինես — *լինես*
Ռիգուն — *իրիկուն, երեկո*
Քնավ ա հընցում — *քնով է անցնում, քնում է*
Կյաղում ա — *թաքցնում է*
Սաղսի ծախող — *ապակեղեն վաճառող*
Պրուտ — *բրուտ*
Պեռնը — *բեռը*
Դաբանը հետ — *ներբանը ետ, կրունկը ետ, փախչել*
Հունց — *ինչպես*
Օխտերը — *ուղտերը*
Ոնց ա տյառնում — *ինչպես է պատահում*
Էդ ղաթան — *այդ արանքում*
Պենջար — *բանջար*
Համ էլ կնդում — *համ էլ պոկում, պռճոկում*
Գյուդում ա — *իմանում է*
Քո կողքը — *քո մոտ*
Բիզարում ա — *հոգնում է*
Քոն ինենք — *քնենք*
Բալքի — *գուցե*
Չուվալը կեցած — *ջվալը հագցրած*
Դյուզ են — *ճիշտ են*
Իմ հարսանքավն ա էղել — *իմ հարսանիքի ժամանակ է եղել*
Գյոլ — *լիճ*
Եր օնել — *վերցնել*

ՈՒՂՏԸ

Լում ա, չըլում մի մարդ: Էս մարդը մի շաշ կնիկ ա ունենում: Օրերից մի օր էս կնիկը ճամփումը մի բեռնած ուղտ ա տենում, վազում ա մարդի կուշտը, թե.

— Ա՛յ մարդ, էնա հազիր իրա ոտովը մեր դուռն ա էկել: Յա՛ բախտ, յա՛ ղսմաթ, բի՛ մորթենք:

Էնա ասելն ու հադաղ մարդը բեռը վրիցը վեր ա բերում, մորթում: Մխելի վախտ ա անց կենում: Էս կնիկը տենում ա, մի մարդ վռազ-վռազ գնում ա, ձեն ա տալի.

— Ա՛յ մարդ, ուղտիդ ես ման գալիս:

Էս մարդն ասում ա. «Հլա հա՛ ասեմ»:

— Հա՛, քիրա ջան, կարող ա՛ տեհած ըլիս:

— Ի՜, զուր ես ման գալի. ուղտի մսիցը քեզ էլ ենք պահե, արի՛ կեր:

Էս մարդը գնում ա դատավորի կուշտը: Դատավորը շաշի մարդին կանչում ա:

— Ա՛յ մարդ, էս մարդի ուղտի միսը խի՞ ես կերել:

— Վա՛յ ծով, ցամաք, երգինք, գեդինք, ես բեխաբար եմ: Վկա բերեք, որ հըվատամ:

— Վկեն քու կնիկն ա:

— Է՜, խելքդ սիրեմ, դատավոր ախպեր, իմ կնիկը շաշ ա. նրա վերի կուռը թամուզ ավլած ա: Հմի ես ասեմ, դուք անգաճ արեք: Մի արև, պլպլան օր էր.

ասեին կնիկդ շաշ ա, ուզեի ոչ հըվատամ: Վերջը, որ շատ, որ շատ, ասի՝ մարդ ա, էլի, հնարավոր ա, լա՛ փորձեմ: Ասի.

— Ա՛յ կնիկ, նոր աստոծի հետ խոսեցի, ասավ գեշ սելավ տի լիլ:

Կնիկս ծուլ-ծուլ էլավ, թե.

— Վախում եմ, ինձ մի տեղ պիե:

Տարա թոնրի մեջը գցեցի, վրին մի տախտակ դրի, տըխտակի վրին էլ մի փեշ ցորեն ածի, հավերը վրին արի: Հմի նրանք կտկտացնելով ուտում են, նա էլ միջին ճվճվում ա: Որ կերան, պրծան, կնգանս թոնրիցը հանեցի: Ասում ա.

— Ա՛յ մարդ, էս ի՞նչ զուլում կարկուտ էկավ:

Էլ ասում չի, թե գեդինը խի՞ ա ցամաք: Հմի դուք էն շաշի ասածին անգաճ եք անում, հըվատո՞ւմ...

Դատավորի խելքը կտրում ա, որ էտ կնիկը դուզ շաշ ա: Սհենց էլ դատից ազատում են:

———————

Շաշ — *հիմար*

Բեխաբար — *անտեղյակ*

Թամուզ — *մաքուր*

Նրա վերի կուռը թամուզ ավլած ա — *բնավ խելք չունի, հիմար է*

Սելավ — *հեղեղ*

Լա — *հալա, հապա*

Զուլում — *պատուհաս, խիստ, սաստիկ*

ՄԻ ԲՈՒՌ ՀՈՂ

Հարոն-Կարոն շատ հարուստ կեղի, աշխրի չափ օսկի կունենա: Օր կծերանա, քառասուն դև կմորթա, կթալա կշերուն, օր հուր ապրուստի տեղ մարդու կըսա չէնեն: Սալ կշրջեն, նազիր-վեզիր ապրուստ կլցեն տակ, կեթան: Էդունց շատ ժամանակ գնցի, ժուկըմ կմնա, Հարոն-Կարոն կմեռնի:

Ժամանակով մոլեն ու տերդեր ճամբախ կեթան: Կշեր վերևանց քխոսան: Էն մի կուշ կըսա.

— Տերոջ ջեբ օսկի կա:

Մոլեն կծըծղա: Տերդեր կըսա.

— Հորի՞ կծըծղաս վըր ընձի:

Էն մե կուշ էլի կըսա.

— Օր մոլեն տերոջ սպանա, ահագին օսկի կխանա:

Մոլեն կծըծղա, կըսա.

— Հարոն-Կարոն օսկուց ինչ խասկցավ, օր ես ինչ խասկնամ, — կըսա, — տերդեր, ինչ կա քու ջեբ:

Տերդեր կըսա.

— Բան էլ չկա, մոլա, մե խատ սոխ ա:

Կշեր էլի կզրուցեն, էն մե կուշ կըսա.

— Հարոն-Կարոնի ապրուստ օր թաղին, մենք հէնօր ենք կուշտ կերե:

Մոլեն էլի կծըծղա: Տերդեր կըսա.

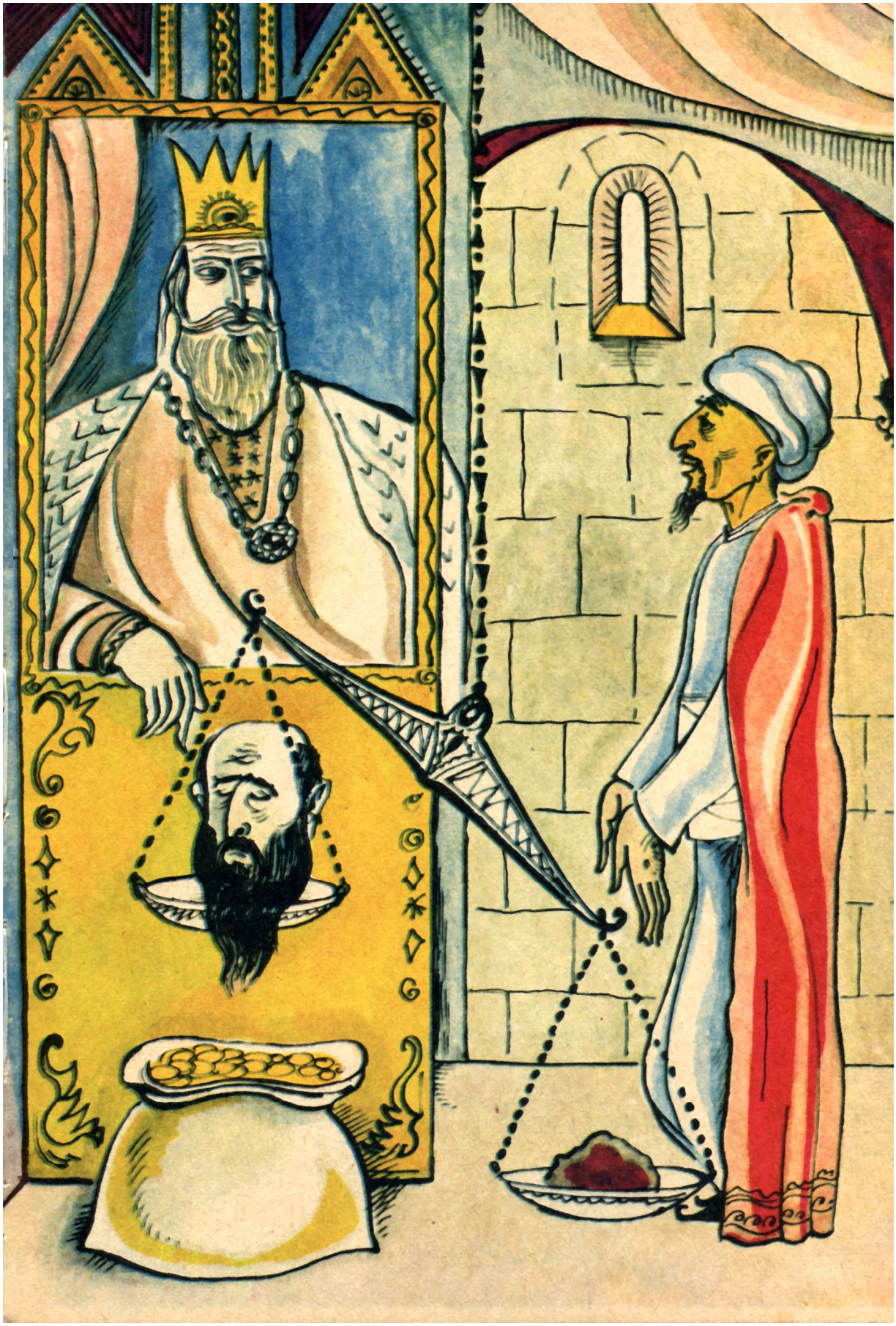

— Մոլա՛, էդ ինչ ա եղե, հնչի՞ քեզի-քեզի կծըծղաս:

Մոլեն կըսա.

— Գըլսե՛ս, տերդեր, էտա կշեր քսեն օր մենք Հարոն-Կարոնի ապրուստ թաղելու օրն ենք կուշտ կերե:

Կեթան-կեթան, կխասին թագավորի քաղաք, տերդեր կեթա թագավորի ոտ, կըսա.

— Թագավոր ապրած կենա, մոլեն Հարոն-Կարոնի ապրուստի տեղ գինա:

Թագավոր նազիր-վեզիր կճամփա, մոլին կառին գիքան, կըսա.

— Մոլա՛, հուզես-չուզես՝ Հարոն-Կարոնի ապրուստ պտի բերես, չես բերե՝ քու գլուխ կըկդրեմ:

Մոլեն կըսա.

— Տերդեր, քու վիզ կոդրի, էս ինչ էր էնեցիր իմ գլոխ, — կըսա, — թագավոր ապրած կենա, օր կըսես՝ կըսես: Ընձի յոթ դևաբեռ միս տուր, ամեն դևի խետ՝ մե մարդ, մե խատ էլ՝ դևի կաֆսա:

Սաբախտան գելի կառի դևանք, կեթա: Կեթա-կեթա, կըխասի էնդեղ, դոր թաղած ա Հարոն-Կարոնի ապրընքներ: Միս կցփկնա էտերանք, հինք կըմտի դևի կաֆսա, կմնա: Ինչքան էրուն-թռչուն կան՝ գժողվվին, գիքան էդ միս կուտեն: Մեկ դախ թռչուն Հարոն-Կարոնի վախտուց մացուկ կեղի, գիքա կնըստի վըր դևի կաֆսային, կտուց գզենա, կպուպուզի, կըսա.

— Մենք մեկ էլ Հարոն-Կարոնի ապրուստ թաղելու օրն ենք էսմալ կերե, օր Հարոն-Կարոնի ապրուստ թաղին էտա սալի տակ:

Մոլեն գըլսի, գելի: Օր գելի, թռչուն կըճչա ու կպադռի, կըսա.

— Հերթում էր դրուկ մեր վրեն, հորի՞ ըսի:

Մոլեն սալ կիտա շրջել, Հարոն-Կարոնի ապրուստ կբառնա դևենք, կխեծի, գիքա: Գուքա թագավորի պալատ, կըսա.

— Թագավորն ապրած կենա, քու հուզածն բերեր եմ:

Թագավոր հուրին-հուրին կըսա. «Լուսուն ձեն հընգի ախշար, կըսեն՝ թագավոր քեսի՞բ էր, գնաց Հարոն-Կարոնի ապրուստ առավ էկավ»: Կըսա.

— Մոլա՛, դարձու տար:

Կառի կեթա, գըլցա սալի տակ, գիքա:

Թագավոր կըսա.

— Մոլա, ինչ գուզես քե տամ. իմ խամար չարչրվար, գացիր, էկար, մե բան հուզա:

Մոլեն կըսա.

— Ապրած կենա թագավոր, ընձի տերոջ գլոխ կիտաս:

Կճամփեն, տերոջ կառին գիքան, գլոխ կըկդրեն: Թագավոր կըսա.

— Բեր տերոջ գլոխ, դնենք քաշենք, ինչքան օսկի վերուց, քե էղի:

Կշեռք կառին գիքան, տերոջ գլոխ կըդնեն վրեն, ինչքան օսկի գըլցեն, գետնեն չբանցրնա: Մոլեն կըսա.

— Թողեք, ես էդոր գլոխ բանցրցում:

Կեթա դսուց մե ճանգ խող կբերա, գըլցա, տերոջ գլոխ կբանցրնա, կըսա.

— Թագավո՛ր, տե՛ս, մեզի էսի յա պետք, մեզի մինեկ խողն ա: Դու ինչքան օսկի լցիր՝ չբանցրցավ, մե ճանգ խող լցի՝ բանցրցավ:

Էդուց տերոջ գլոխ տանին թալեն դեն, թագավոր մոլին գհարգապատվա, դնա ջաղդի, կըսա.

— Դը գնա, մոլա, Հարոն-Կարոն ի՞նչ տարավ էս ախշրեն, օր ես տանիմ:

———————

Հարոն-Կարոն — *խոսքը, ըստ երևույթին, 8-րդ դարի արաբ խալիֆա Հարուն-ալ-Ռաշիդի մասին է:*

Ապրուստ — *հարստություն*

Դևաբեռ — *ուղտաբեռ*

Դևի կաֆսա — *ուղտի խրտվիլակ*

Սաբախտան — *առավոտյան*

Հերթում — *երդում*

Դան — *այնտեղ*

Ջաղդա — *ճանապարհ*

ԲՈՍՏԱՆՉՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Կեղնի, չեղնի, մէ հատ բոստանչի կեղնի: Մէ անգամ էդ բոստանչին հողը փորելիս մէ պուդուկ օսկի կգդնի ու կըսա.

— Ով որ էգավ իմ բոստանի մոդով հնցավ, էս գդուգ օսկին կկիսեմ ընդրա հեդ:

Հանկարծ թաքավորն գիքա ու գնցնի էդ բոստանչու բոստնի մոդով, բոստանչին թաքավորին կտենա ու կըկանչա.

— Թաքավորն ապրած կենա, արի՛, էս օսկին կիսենք:

Թաքավորն էդ օսկին տենալով աչքերն կըչռա, բոստանչու մոդեն օսկին կառնի ու կփախնի: Էդ բանն օր բոստանչու աղջիկներն կտենան, հորն կըսեն.

— Հայրի՛կ, դու մի վշտացիր, էսա մենք իրեք քրովս կեթանք ու օսկին կբերինք:

Բոստանչու աղջիկներն կեթան թաքավորի պալատ:

Թաքավորն իրա բաղում նստած կլնի: Թաքավոր օր իրեք հուրի-փերի աղջիկ կտենա, գուզա ծանոթանա, կհարցու առաջին աղջկան.

— Օրի՛որդ, քո անունն ինչ ա:

Աղջիկը կըսա.

— Իմ անունը Իմ Նման ա:

Մյուս աղջկան կհարցու, աղջիկն կըսա.

— Իմ անունը Ընձնից Բեթար ա:

Երրորդ աղջիկն կըսա.

— Իմ անունը Հուր Խաղամ ա:

Բոստանչու խորամանկ աղջիկներն թաքավորին լավ կխմցուն, կքնցուն, հերեսներ կեսն կթրաշին, կեսն կթողին, գլխի մազերու կեսն կխուզին, կեսն կթողին էդենց փրչոդ, ու օսկիներ կառին, կթողին կերթան իրանց տուն:

Առավոտ թաքավոր գելնի քնուց, կտենա, օր ոչ աղջիկներ կան, ոչ օսկին: Ըդեղ թաքավոր գլխու գնգի ու կվազի վեզրի մոտ.

— Իմ Նմանին տեսա՞ր:

Վեզիր զարմանալով կըսա.

— Վա՛յ, ես քու նման ըսկի չեմ տեսե:

Թաքավոր էլի կհարցու.

— Ընձնից Բեթարին տեսա՞ր:

Վեզիրն էլի կզարմանա, կըսա.

— Վա՛յ, թաքավորն ապրած կենա, օր քու նմանին չեմ տեսե, քեզնից բեթարին հո՞ր տենամ:

Թաքավորն էլի կհարցու.

— Բա Հուր Խաղամն հո՞ր ա.

Վեզիրն էլի զարմացուկ կըսա.

— Վա՛յ, թաքավորն ապրած կենա, իդա լեն ու բոլ բաղերը, իդա լեն ու բոլ դաշտերը տեղ չկա՞, օր դու էթաս խաղաս, օր ընձի կհարցուս:

———————

Բոստան — *բանջարանոց*

Գդուգ — *գտած*

Գիքա գնցի — *կգա կանցնի*

Բաղ — *այգի*

Ընձնից բեթար — *ինձանից վատթար*

Հուր խաղամ — *որտեղ խաղամ*

Պուդուկ — *կճուճ*

Հուրի փերի — *գեղեցիկ, չքնաղ*

Իդա — *այս*

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱԱՐԱԳԱՎԱԶԸ, ԱՄԵՆԱԳԵՐՆ ՈՒ ԱՄԵՆԱՔԱՂՑՐԸ

Ցանքսի վախտն ա ըլում: Մի քյասիբ մի թայ եզն ա ունենում, քինում ա մի հարստից մի թայ եզն ա վեր ունում: Պիրում ա էս քյասիբ մարթը, ցանքսը անում ա, էլ ետ եզը տալիս ա հարուստին: Անցնում ա մի վախտ, էս հարուստի եզը սատկում ա: Էս հարուստը գալիս ա էս քյասիբի մոտ ու ասըմ ա.

— Իմ եզը տուր, դու ես մեղավոր, որ իմ եզը սատկել ա, ո՞վ գիտի ինչ էս արել, որ հայվանը ոտները տնգել ա:

Վերջը էս հարուստը գնում ա դատարան բողոքի, թե թող քյասիբը մի եզ տա ինձ: Դատավորն էլ ասըմ ա.

— Մի հանելուկ կասեմ, որըդ քթնի, նա էլ դատը կշահի:

Ասըմ ա.

— Աշխարհքի արագավազը ինչն ա, աշխարհքի չաղը ինչն ա, աշխարհքի ամենաքաղցր բանը ինչն ա: Իրեք օր ձեզ ժամանակ, իրեք օրից էլեդ կգաք:

Էս քյասիբը գնըմ ա տուն, տխուր նստըմ օջախի մոտ ու սկսըմ փետով կրակը խառնել: Էս քյասիբն էլ մի սիրուն, խելոք աղչիկ ա ունենըմ: Էս աղչիկը որ տենըմ ա հերը կրակն ա խառնըմ, հարցնըմ ա.

– Ա՛ հեր, ինչ ա ըլել, խի՞ էս տըհե անհանգիստ:

Հերը աղչկանը պատմըմ ա: Աղչիկը հորը ասըմ ա.

— Ա՛ հեր, դարդ մի անի, քնի, իրեք օր եդը վեր կկենաս, կգնաս դատավորի մոտ ու կասես պատասխանը:

Իրեք օրը որ թամամում ա, աղչիկը հորը հանելուկի պատասխանը ասըմ ա ու ղարկում դատավորի մոտ: Դատավորը ասըմ ա.

— Դե՛, ասեք տենամ, ո՞րն ա ամենաարագավազը, ո՞րն ա ամենաչաղը, ո՞րն ա ամենաքաղցր բանը:

Էս հարուստը ասըմ ա.

— Դատավոր ջան, էտ քու հասարակ հարցերի պատասխանը էս ա. ամենաարագավազը ձին ա, ամենաչաղը խոզն ա, ամենաքաղցրը մեղրն ա:

Հմի էլ դատավորը քյասիբին ա հարցնըմ: Քյասիբը ասըմ ա.

— Աշխարհքի ամենաարագավազը միտքն ա, ամենաչաղը հողն ա, ամենաքաղցրը քունն ա:

Ըստի դատավորը ասըմ ա.

— Ապրես, դու գտար:

Էսպես քյասիբը ուրախ-ուրախ ետ ա գալի իրա տուն:

———————

Վախտ — *ժամանակ*

Թայ — *կենտ, զույգի մեկը*

Պիրել — *բերել*

Էլեդ — *նորից*

Ղարկել — *ուղարկել*

Քյասիբ — *աղքատ*

Տըհե — *այդպես*

Ոտները տնգել — *սատկել*

Թամամել — *լրանալ*

ՀՈՐ ՏԱՆ ԳԻՆԸ

Մի մարդ գուզա հուր տղին տուն առնի, որ բաժնա: Տղին կուղարկա տուն առնելու, կըսա.

— Կխարցուս, որ տուն խոր սարքուկն էղավ՝ կառիս, որ տղի սարքուկն էղավ՝ չառիս:

Տղեն կերթա, գիքա, կըսա.

— Ա՛յ խեր, էդ տունը տանտիրոջ խոր սարքուկն ա:

— Առա՛նք, — կըսա էս մարդ:

Կերթան, տուն կառին:

Էն մեկել տարին էս մարդը իր մեկել տղին կկարգա: Ասել ա՝ էս մարդուն համաշա վատ խարսներն ա ռաստ գիքան, գուզա էս տղին էլ բաժնա:

Տղին կըսա.

— Գնա քու համար տուն շուռ արի, որ խոր սարքուկն էղավ՝ կառինք, տղի սարքուկն էղավ՝ ձեն-ձու չանես:

Տղեն կերթա, գիքա, կըսա.

— Խոր սարքուկն ա:

— Առա՛նք, — կըսա էս մարդ

Մե հուրիշ մարդ էնդեղից գիելի, կըսա.

— Ա՛յ ախպեր, էդ ի՞նչ հաշիվ ա, համաշա խոր սարքուկ տներն ա կառիս:

Էդ մարդ կծիծաղա, կըսա.

— Խոր սարքուկ խեզեր մանեթի գործ՝ որդին մե կոպեկի կիտա, հուր սարքուկ մե կոպեկի գործ՝ խեզեր մանեթի չիտա:

———————

Հուր — *իր*

Տուն շուռ արի — *տուն ման արի, տուն փնտրիր*

Ձեն-ձու — *ձայն-ծպտուն*

Կըսա — *ասում է*

Խոր — *հոր*

Համաշա — *միշտ*

Խեզեր — *հազար*

Ռաստ գիքան — *հանդիպում են*

ԽԵԼԱՑԻ ՀԱՐՍՆԱՑՈՒՆ

Երկու եղբայր գնում են իրենցից մեկի համար հարսնացու փնտրելու: Շատ տեղեր են լինում, շատ աղջիկներ են տեսնում, բայց ոչ մեկին չեն հավանում: Մի անգամ գնում են մեկի տուն՝ աղջիկ տեսնելու: Տեսնում են, որ աղջիկը շատ գեղեցիկ է, բայց մի աչքը շիլ է: Եղբայրը եղբորը հասկացնում է.

— Տունը լավ տուն է, համա ծխնելույզը ծուռ է:

Աղջիկը կռահում է նրանց միտքը և ասում.

— Ծխնելույզի ծուռ լինելուն մի՛ նայեք, կարևորը, որ ծուխը ուղիղ է բարձրանում:

Եղբայրներին շատ է դուր գալիս աղջկա խելացի պատասխանը, և նրանցից մեկը աղջկան իրեն հարսնացու է ընտրում:

———————

* Փոխադրված է Համշենի բարբառից

ՔՆԿՈՏ ՊԱՀԱԿԸ

Լել ա մի թաքավեր: Էտ թաքավերը շարունակ հորսի քյնալիս ա ըլել իրան տղու հետ: Օրերից մի օր էս թաքավերի պահակը ըրազըմը տեհել ա, վեր թաքավերի տղեն խփվեց: Տա վեր ա կցել, քյնացել թաքավերի կուշտն ու ասել ա.

— Թաքավերը ապրած կենա, ըսօր տղիդ հորսի տանես վեչ, քշերիս կեշ ըրազ եմ տեհել:

Էտ թաքավերը սրա ասածին անգաճ չի կալել ու տարել ա: Հորսի տեղը հսնիլն ու թաքավերի տղի խփվիլը մին ա ըլել: Էս թաքավերը հորսիցը կյալիս ա ու, թքավերին ինչպես լայաղ ա, կանչըմ ա իր դահիճին ու հրամայում ա, վեր պահակին տանի ու ժողովրդի ըղաքին կլուխը թռցնի: Երբ վեզիրնին հարցնըմ են, թե. «Թաքավերը ապրած կենա, խի՞ ես կլուխը թռցնիլ տալի», թաքավերը ասըմ ա.

— Պահակը խի՞ ա քնել, վեր միել ըրազըմը տոիս տեհել ա խփված:

———————

Հորսի — *որսի*
Կուշտը — *մոտը*
Կեշ — *վատ*
Ըրազ — *երազ*
Լայաղ ա — *վայել է*
Ըղաքին — *առջև*

ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆՆ ՈՒ ԳՅՈՒՂԱՑԻՆ

Լինում է չի լինում, մի աղքատ գյուղացի: Այս գյուղացին ամբողջ օրն աշխատում էր, բայց հազիվ էր ծայրը ծայրին հասցնում:

Մի օր էլ, երբ տանը բոլորովին ուտելու բան չի լինում, երկար-բարակ միտք է անում, վերջը գնում է մի առևտրականի մոտ, նրանից հինգ ոսկի է պարտք վերցնում: Առևտրականը տալիս է, բայց պայմանով, որ երեք ամսից հետո գյուղացին տասը ոսկի վերադարձնի:

Երբ գալիս է ոսկին վերադարձնելու ժամանակը, առևտրականը տեսնում է, որ գյուղացին չի գալիս, ինքն է գնում նրա մոտ և սկսում գոռգոռալ ու վախեցնել նրան: Գյուղացին, ճարը կտրած, չի իմանում ինչ անի, սկսում է իր սիրած երգը երգել: Երգում է, հա՛ երգում, չի թողնում առևտրականը բերանը բացի ու խոսք ասի: Կատաղած առևտրականը գյուղացուն քաշ է տալիս կալվածատիրոջ մոտ՝ գանգատի: Գյուղացին շարունակում է իր սիրած երգը երգել: Պարզվում է, որ այդ երգը կալվածատիրոջ էլ ամենասիրած երգն է: Երբ որ լսում է գյուղացու երգը, տրամադրությունը բարձրանում է և սկսում է նրա հետ երգել: Առևտրականն ավելի շատ է կատաղում և գյուղացուն քաշ է տալիս թագավորի մոտ: Թագավորը հրամայում է գյուղացուն, որ առևտրականի ոսկիները ետ տա, թե չէ՝ գլուխը կտրել կտա: Գյուղացին այս անգամ էլ սկսում է իր սիրած երգը երգել: Դու մի ասի, ջահել ժամանակ թագավորը նույնպես շատ է սիրել այդ երգը, և հիմա էլ միտքն է ընկնում ու սկսում գյուղացու հետ երգել, ուրախանալ ու քեֆ անել: Վերջը թագավորը հրամայում է ծառաներին, որ առևտրականին տասը ոսկի տան, իսկ գյուղացուն ասում է.

— Դու որ այդքան լավ գիտես երգի ուժն ու գինը, ուրեմն, դու շատ խելոք ու հասկացող մարդ ես:

Եվ գյուղացուն դարձնում է իր նազիր-վեզիրը:

———————

* Փոխադրված է Համշենի բարբառից

ՉՈԲԱՆՆ ՈՒ ԱՇՈՒՂԸ

Մի աշուղ ճամփեննի գնալիս ռաստ ա գալի մի չոբանի: Իրան-իրան միտկ ա անում, թե սա վերու չոբան ա, մի զադ էլա գիդանալ չի, ես աշխարհ-աշխարհ ման եմ եկել, սրան զոռ անեմ, մի ոչխար պլոկեմ: Մոդիկանում ա չոբանին ու ասում.

— Չոբան ախպեր, արի ես քեզ մի հանելուկ ասեմ, թե գդնաս ոչ, ինձ մի ոչխար տաս:

Չոբանը համաձայնվում ա:

— Էն ինչն ա ինչը՝

Հինգ ախպեր մի հորի վրա պատ են դնում:

Չոբանը գդնում ա.

— Մլերը՝ գուլպա գործելիս:

Աշուղը մնում ա մատը բերանումը: Հըմի էլ չոբանն ա ասում.

— Մի հանելուկ էլ ես ասեմ, թե գդնաս ոչ, սազդ ինձ տաս:

Աշուղը միտկ ա անում, թե սա բռի չոբան ա, ինչ տի ասի, որ գդնամ ոչ:

Չոբանն ասում ա.

— Էն ինչն ա ինչը՝

Վրեն քսան ծակ ունի արած,

Քսանի միջովն էլ թել անցկացրած,

Բերած մի տեղ փթաթ տված:

Աշուղը միտկ ա անում, միտկ, գդնում չի: Չոբանն ասում ա.

— Աշուղ ախպեր, ես ամենահասարակ հանելուկն ասի, էդ ինց ա գդար ոչ: Հեսայ, իմ հագի տըրխնին են: Դե որ գդար ոչ, սազդ տուր:

Աշուղը ղաչանք, միննաթ ա անում, չոբանը սազն իրան ա տալի ու ասում.

— Էստունց եդը, էլ ասես ոչ, թե բռի չոբանը զադ չի գիդե:

———————

Ռաստ ա գալիս — *հանդիպում է*

Վերու — *վայրենի*

Մի զադ էլա — *ոչ մի բան*

Զոռ անել — *ստիպել*

Տըրխնին — *տրեխները*

Ղաչանք — *աղաչանք*

Միննաթ անել — *խնդրել*

ԱԽՈՐԺԱԿԻ ԴԵՂ ՓՆՏՐՈՂԸ

Մի մարդ լսել էր, թե այսինչ քաղաքում կա Լոխման անունով բժիշկ, որը դեղ ու դարման է անում ախորժակ չունեցողներին: Վեր է կենում, որ գնա նրա մոտ: Ճանապարհին մտնում է մեկի տուն մի փոքր հանգստանալու: Տան տերը հյուրի համար առատ սեղան է բացում: Հյուրը մոտենում է սեղանին և առանց գլուխը բարձրացնելու սկսում է ուտել: Խեղճ տանտիկինը իր քունջ ու պուճախի ունեցածը բերելուց հետո գնում է հարևանների եղած-չեղածն էլ հավաքում-բերում է հյուրին կերակրելու: Բայց հյուրը չէր կշտանում և գլուխը կախ շարունակում էր ուտել: Տանտիրուհին ճարը կտրած մածուն շինելու տակառիկով թան է սարքում, նորից հյուրասիրում նրան: Հյուրը սա էլ է խմում և նկատելով, որ ոչինչ չկա ուտելու, սրբում է բեղերը:

— Մի քիչ էլ լիներ, կուտեի, բայց ինչպես առածն է ասում. «Ջվալը լցված տեղից են կապում», — ափսոսանքով ասում է նա և վերջին կում թանը կուլ տալով, ետ քաշվում սեղանից:

Հյուրը մի քիչ էլ նստելուց, սեղանին աչք ածելուց հետո վեր է կենում, որ գնա իր ճանապարհով: Տանտերը դիմելով նրան հարցնում է.

— Ամոթ չլինի հարցնելը, բարեկամ, ո՞ր ես գնում այդպես շտապելով:

— Գնում եմ ախորժակի դեղ առնելու Լոխման հեքիմից, վերջին ժամանակներս ախորժակից ընկել եմ, վախենում եմ՝ սովից մեռնեմ:

— Լավ ես անում, — ասում է տանտիկինը, — բայց վերադարձին ուրիշ ճամփով որ անցնես, լավ կլինի, մենք հեռու երկրներ ենք գնալու, տանը ոչ ոք չի լինի:

———————

* Փոխադրված է Համշենի բարբառից

ՀԱՐՈՒՍՏՆ ՈՒ ՉՈԲԱՆԸ

Լել, չըլել, մե հարուստ մարթ ըլել: Ինչ ասես, որ չունենալ էտ հարուստ, համա աշխատանք ասված պանը չի իմանալ՝ինչ ի: Որ հեչ աշխատանք չանել, էտ մարթը հիվանդանալ: Ինչ ուտել, չուտել, տար հիվանդըթունը չանցնել: Իրանց կյեղի չոբանին մե օր հարցուցել.

— Չոբան ախպեր, էտ քո կերածն ի՞նչ ի, որ տու էտքան առողջ ես, ես ախշըրքի տակ էլ պան չմնաց, որ չուտեմ, բայց էլ էն հիվանդն եմ:

Չոբանն ասել.

— Տու քո մե օրվա ուտելիքը վերց պե սարը, մե տեղ խաց կուտենք, ու ես պատասխան կտամ քո հարցին:

Հարուստն հըլել մե հարիր տեսակ պան վերցել ու հետը տանել սարը: Նստես են խաց ուտել: Չոբանը կաթը կթել, խացն էլ փրթել մեջը ու ուտել: Էտ հարուստն էլ իր պերածի մե մասն ուտել: Ուտելուց հետո էդ չոբանն ասել.

— Դե, դու քո ուտելիքն դիր մե տեղ, էթանք մե քիչ ման գանք:

Ինքն էլ կաթը կթել, տընել ախպրի աչքը: Էթաս են մե իրեք-չորս ժամ ման կյալ, էտ հարուստի շունչը կտրվել, չինալ քայլել, բայց չոբանի հեչ վեջը չի: Չորս ժամեն հետո իկյաս են ախպրի մոտ, տըսնաս են էդ չոբանի կաթը պաղե, սերն էլ տըվե իրեսը, համա էդ հարուստի ուտելիքը շոքը որ տվել ի, թթվե, փչացել ի:

Չոբանն ասել.

— Քյո հարցի պատասխանն էտ ի, քո կերածն, ա՛յ, ըտենց փչանալ քո մեջ ու քեզ հիվանդացուցել, քանի որ ուտելուց հետո տու չես աշխատել: Աշխատանքն ի մարդուն առողջ պահել: Եթե ուզես ես հիվանդ չըլել, չափավոր ուտես ու աշխատես:

———————

Տար — *Նրա*

Կյեղի չոբան — *գյուղի հովիվ*

Վերց պե — *վերցրու բեր*

Ախպրի աչք — *աղբյուրի ակ*

Իկյաս են — *գալիս են*

ՊԱՆԻՐ ՕՏԻԼԸ

Ընն շատ հարուստ, բայց ագահ մարթ ա ինում, ուրան էլ մի դուքան ա ունում: Էտ հարուստը ուրան ծառաներին պանիր չի տալիս ուտելու, մինակ հաց ա տալիս ինում: Մին օր էլ նոքյարնին կռեվ են սարքում.

— Մեզ խե՞ չես պանիր տամ, հի՞նչ ա, մենք պանիր օտիլը գյուդում չե՞նք:

Էս մարթը մին բանկա յա եր օնում, մեչը մի պատառ պանիր տունում, պենդ փակում, վեր կարան վեչ պյանան: Էս բանկան տունում ա մի տեղ, ասում.

— Սրանից ետը հացը կըքիցեք պանրի բանկին, հետո կօտեք:

Մի օր էլ էտ բուղազան վեչ կտրածը քինում ա օրիշ տեղ, պանիրն էլ պինդ փակում ա սնդուկումը: Վեր կյամ ա, հըրցընում ա.

— Բա էսօր հի՞նչ եք կերալ:

— Հաց ու պանիր, — ասում են նոքյարնին:

— Վի՞յա, հունց թա, հունց էք կերալ:

— Հացը քիցա ենք սունդուկին՝ կերալ, — ասում են նոքյարնին:

— Վի՞յա, ըրեվում ա, տյուք ինձանա ժուլիկ էք, — ասում ա դուքանի տերը:

———————

Դուքան — *խանութ*

Օտիլ — *ուտել*

Գյուդում — *իմանում*

Կըքիցեք — *կքսեք*

Ժուլիկ — *ճարտար, հնարագետ*

Նոքյարնին — *ծառաները*

ԹԱՔԱՎԵՐԸ

Լինում ա, չի ընում, մի թաքավեր: Խաբար ա կյալիս, վեր թաքավերի նոքարը մեռել ա:

Էտ երկրի ժողովուրդը վեր են կենում, ուխտերը պեռնում, իրանք էլ լավ պըտրաստվում, վեր քինան նոքարը թաղեն:

Հըղըցումը մի պառավ ա պտահում հու ասըմ.

— Ա՛ իմ ախպերտինք, էտ վերդեղ եք քինում:

Սրանք ասըմ են.

— Թաքավերի նոքարը մեռել ա, քյում ենք թաղենք:

Պառավն ասըմ ա.

— Ախր թաքավերն ա մեռել, վեչ թա նոքարը:

Էտ ժողովուրդը լսիլին պես, ուզում են թա ուխտերը վեր ունեն հու ետ տառնան:

Պառավը զարմանըմ ա հու ասըմ, թա խի՞ են ետ տառնում:

Ժողովուրդը պատասխանում ա.

— Մենք էսքանը տանում ինք, վեր թաքավերը տենա, դե թաքավերը վեր կա վեչ, էլ տանում ենք վեր ո՞վ տենա:

———————

Խաբար — *լուր*

Նոքար — *ծառա*

Հըղըցումը — *ճանապարհին*

Վերդեղ եք քինում — *ո՞ւր եք գնում*

Հու — *ու, և*

ՆՈՔԱՐ ՍԻՄՈՆԸ

Մի մարթ, անըմը Սիմոն, մի ունևորի տուն նոքար ա քընըմ: Էտ տունը վենց վեր ընիծած ըլեր, խեղճ Սիմոնը վետը տնիլն էտ տան շեմքեփետեն ու էտ տանեն ամեն ինչ կորչիլը, քըչանալը մին ա ըլըմ: Օրերից մի օր, տրանց չալ հավը իրան ծուն կորցընըմ ա: Էտ մարթի իրեք հարսները էլ առանց էրգան-պարակ մտածիլու ասըմ են. «Էտ Սիմոնի արածն ա»: Էտ ասծու ըլավի եկածի լուզուն էլ պտտըմ չի, թե բալքի ասի. «Ես չեմ արել»: Վախըմ ա թե ասի, քացով տերը տա ու ասի. «Հայդա՛, մեջքտ տենամ»: Տրա հըմար էլ ինչ կորչըմ ա, ասըմ են. «Սիմոնն ա ըլել»: Տրա լեզուն էլ էտ վախտը հլեյի լալկած ըլի: Մի օր էլ կովն ա կոմըմը սատկըմ, հարսները էլետ ետ են տառնըմ ու ասըմ, թե. «Սիմոնն ա արել, էլ վեչ ով չի արել»: Էտ իրեք հարսիցը մինն էլա ըրեխա պիրիլիս չի ըլել, թե վենց ա ըլըմ, վենց չի ըլըմ, էտ հարուստի մեծ հարսը մի տղա յա պիրըմ: Ձիմն էլ ուրախանըմ են, քեփ անըմ, մենակ էտ խեղճ Սիմոնն ա նստըմ պատի տակ ու լաց ըլըմ: Հարուստը կյալիս ա, վեր տենըմ ա, ասըմ ա.

— Խալխը ուրախանըմ ա, տնաշեն, տու եկել ես լաց ես ըլըմ:

Սիմոնը հա՛մ լաց ա ըլըմ, հա՛մ էլ ասըմ ա.

— Բա ինչ անեմ, վեր լաց չըլեմ, վախըմ եմ հարսներտ էլետ ասեն. տա էտ էն փասոնը կտրած Սիմոնի արած պանը կըլի:

Շեմքեփետեն — *շեմից, շեմի փայտից*

Վենց վեր ընիծած ըլեր — *ոնց որ անիծած լիներ*

Ասծու ըլավի եկածի լեզուն — *աստծու կրակն ընկածի լեզուն*

Հլեյի — *կարծես*

Լալկած — *պապանձված*

Էլետ — *նորից*

Վեչ ով — *ոչ մեկը*

Մինն էլա — *ոչ մեկը*

Չիմ էլ — *բոլորն էլ*

Փասոնը կտրած — *այլանդակ*

ՇԱՇ ՂՈՆԱՂԸ

Ոն հետ մի մարթ քինում ա ուրան հինգերին տոն: Օտում ա, խմում, ուրուգնադեմին վեր ա կենում վեր կյա ուրանց տոն: Մըկ էլա եշում, տեսնում երգինքը տրաքեց, թոռը նի կալավ:

— Բահո՛, էլ հունց եմ կըրալու քյամ տոն, — ասում ա էդ ղոնաղը:

Տընատերը տենում ա էլ ճար չկա, ասում ա.

— Ա՛ հինգեր, էս թոռավը եր չես կենալու քինաս տոն, հունց անենք, գիշերը մնա մեր տանը, էլ վե՞ր օրվա հինգերունք ենք:

Վերջը էս ղոնաղը համաձայնվում ա:

Տընատերը մըկ էլ ուրան կընեկը զբաղվում են ուրանց կուրծերավը, մըն էլ եշում են, տեսնում՝ ղոնաղը կա վեչ:

Խիլա վախտան ենդան տեսան, ըհը՛, ղոնաղը լրիվ թրջած, ճյուր տյառած նի մտավ:

— Ա՛ մարթ, տոնդ շինվի, էս թոռավը ըշտե՞ղ ես քյացալ:

— Քյացալ եմ տանը ասալ, վեր թոռին դյարդա գիշերը մընալու եմ ծեր տանը:

———————

Շաշ — *հիմար*

Ղոնաղ — *հյուր*

Մըն հետ — *մի անգամ*

Հինգեր — *ընկեր*

Թոռը նի կալավ — *անձրևը սկսվեց*

Եշել — *նայել*

Խիլա վախտան ենդան — *բավական ժամանակ անց*

Ըշտե՞ղ — *որտեղ*

Քյամ — *գնամ*

Կա վեչ — *չկա*

Դյարդա — *պատճառով*

ԻՇԻ ՁՈՒՆ

Մի հլիվոր մարդ գնում ա քաղաք, տենում ա՝ բազարումը ձմերուկ են ծախում, մոդիկանում ա, թե.

— Ախպերացու, էս ինչ ա:

Էս ձմերուկ ծախողը տենում ա, որ միամիտ մարդ ա, ձեռ առնելով ասում ա.

— Իշի ձու ա:

Էս հլիվորն մտածում ա. «Մեր էշը սատկել ա, մի հատ առնում տանիմ, ինչ կլի՝ կլի»: Մի հատ առնում ա, տանում: Ճամփումը նստում ա, որ մըքիչ դինջանա, էս ձմերուկը թոլ ա ըլում, գնում մի քարի դիպչում, ջարդվում: Էդ քարի տակին մի նապաստակ ա ըլում, դա էլ էդ քարի տակիցը դուս ա գալիս ու փախչում: Էս նաչար հլիվորը եդնեն վազում ա ու ձեն տալիս.

— Քուռի-քուռի, քուռի-քուռի...

Նապաստակը փախչում ա, գնում: Էս մարդը փոր-փոշման տուն ա գնում, կնգանը պատմում.

— Բա՛, այ կնիկ, գլխիս օղբաթ էկավ: Մի իշի ձու առա, ճամփումը թոլ էլավ, քուռակը դուս էկավ, փախավ: Ինչքան վազեցի, հասա ոչ: Հենց վազեր, ոնց որ մի նապաստակ: Ափսո՛ւզ, կպահեինք, կվենձանար, ձմեռվա համար փետ կբերեի:

Կնիկն ասում ա.

— Ա՛յ մարդ, հետո կթողեի՞ր կժերը վրին դնեմ, գնամ ախպրիցը ջուր բերեմ:

Էս մարդը կնգանը տալիս ա, ջարդում, թե.

— Տո՛ շան կնիկ, ես գնամ նաչար իշին փետ բարձեմ-բերեմ, դու էլ բեզարած-բեզարած տանիս ջուրը՝...

Թոլ ընել — *գլորվել* Օդբաթ — *փորձանք*

Նաչար — *խեղճ*

ԹԵ ԻՆՉՈՒ ԵՆ ԿԱՎԵ ԱՄԱՆՆԵՐԸ ԾԱՆՐ

Կեղնի, չի էղնի, մե մարդըմ ու կնիգըմ կեղնի: Էսոնք քյասիբ կեղնին: Կնոջը շոր չի ունենա: Տեղ էրտալուց մարդը կնգան դնե կը կարասի մեջ և գլորե կը: Ճամփեն ռաստ գուկան ուրիշ մարդ ու կնգա: Ինոնք հարցնեն կը, թե ընչի գլորես կը կարասը: Էս մարդը կըսե, թե կնիգը շոր չունի, մտել ա կարասը: Էս մարդը գուզե իր քովի չթեն տա, որ էդ կնգան շոր կարեն, հագնի ու կարասեն ելնի: Կարասի միջեն կնիկը լսե կը ու կըսե.

— Սատին էլ չէ՝ չիթ. չէ մարդ, գլորե:

Ինոնք կերթան իրանց ճամփեն:

Հիմի կըսեն, թե կավե ամանները էդ կնգա երեսեն էն ըդման ծանդր:

———————

Չթեն — *չթից*

Ըդման — *այդպես*

ԱԿՌՈՒ ԱՂԻ ՔԻՆԱԼԸ

Մըն օր Ակռին եզնը եր ա օնում, քինամ Նախճավան: Եզնը աղն ա պեռնում ու քշում կյալիս ա: Կյալիս տեղ Ակռին, մըն թայ աղը ծախում ա, մնամ ա մըն թայը: Մըն թայն էլ քար ա պեռնըմ, վեր հավասար ինի: Ըստհենց պեռնած քինում ա տոն: Պըտահում ա մըն մարթը, էս մարթը հըրցնում ա.

— Ակռի՛, էդ եզանը էդ հի՞նչ էս պեռալ, ըդի ծանդրը:

Ակռին ասում ա.

— Ըղըրեղացե ըմ կյամ, մըն թայ աղը ծախալ ըմ, մըն թայն էլ քար ըմ ածալ, պեռալ եզանը:

Ասում ա.

— Ա՛յ տնաշեն, էդ խե՞ էս ըտհենց ըրալ, քարը տեն ածի, աղը կես ըրա, կեսը ածի մըն թայը, մըն կեսն էլ՝ էն մըն թայը: Եզանը հետի թիթև կինի:

Ակռին մտածում ա, վեր էս մարթը խելունք ա ասում, փռնում ա քարը տեն ածում, աղը կես անում, թիթև պեռնում եզանը: Քինում ա ու մտածում. «Վեր էս մարթը էսքան խելունք ա, տեսնամ քանի՞ վեչխար, տավար օնի»: Ետ ա տյառնում, հըրցնում.

— Ա՛յ մարթ, տյու վեր էդքան խելունք էս, քանի՞ վեչխար, կով, եզնը օնես:

Էս մարթը ասում ա.

— Ես մըն քյասիբ մարթ եմ:

Ակռին մտածում ա. «Թա էս մարթը վեր ինձանա խելունք ա, պա խե՞ վեչխար չօնի, ես օնիմ. չէ՞, ես ուրանանա խելունք եմ»: Եր ա օնում աղը, նորից մըն թայը ածում, մըն թայն էլ քար ածում, եզնը քշում:

———————

Ըղըրեղաց — *ալրաղաց*

Ուրանանա — *իրենից*

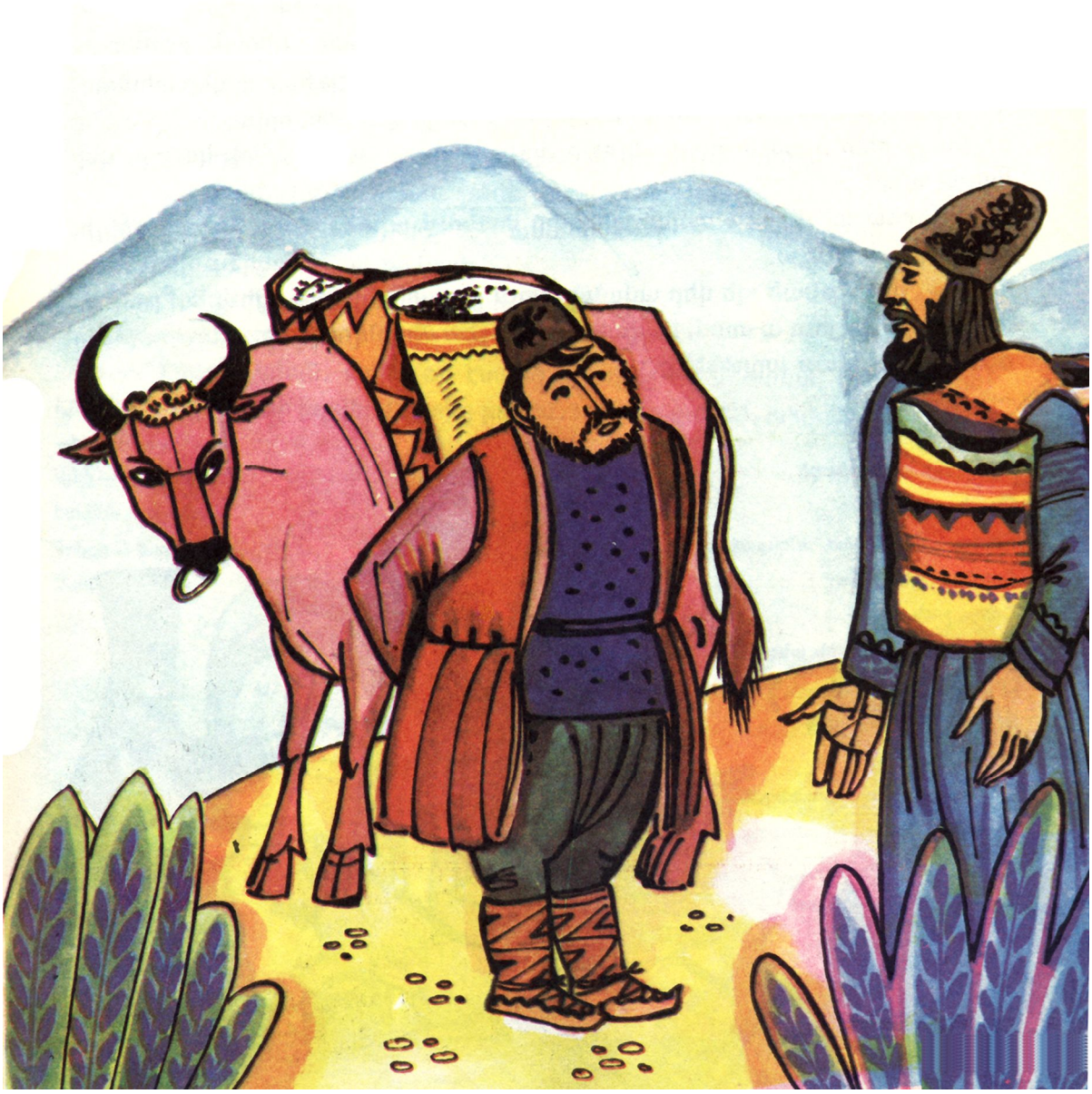

ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՀԱՐՍԸ

Մի տըթըվեցի փըսակվում ա, համա ըտա օզած ախճիկը շատ բեհուշ ա ինում: Շորվան վեր եփում ա, աման դոնում շիրեփը մըտան թըռնում, թողնում ա տըռանը: Շոնը կյամ ա շիրեփը լյուզ տամ: Էթ հարսը վեր տեսնում ա, շիրեփը լվանում ա, տանում տերտերի կոշտը, վեր օծի, հըլալվի: Էթ օյինը մի քանի հետ կյամ ա ըտրա կլոխը, ալա տանում ա տերտերի կոշտը, վեր հալալ անի:

Մեհետ ալ վեր էթ հարսը շիրեփը տանում ա տերտերին կոշտը օծիլի, տերտերն ասում ա.

— Ա՛յ օրթնած, դե վեր աման դոնում շիրեփը մըտաթ քցում ես, թողում տռանը, շոնը լյուզ ա տամ, էն վախտը պեր լիա մի յոնլուղ ծեր շանը դուդուռը օծեմ, էտ ցավաթ պըրծնենք:

———————

Տըթըվեցի — *տաթևացի*
Օզած — *ուզած*
Բեհուշ — *մոռացկոտ, անուշադիր*
Շորվա — *ջրալի ճաշ*
Շոն — *շուն*
Աման դոնում — *ամեն անգամ*
Լյուզ տամ — *լիզում*
Յոնլուղ — *միանգամից*
Դուդուռ — *դունչ*
Մըտան թըռնում — *մոռանում*
Հըլալվիլ — *հալալվել, մաքրվել*
Օյին — *խաղ, փորձանք*
Այ օրթնած — *այ օրհնած*

ՀԵՌԱՏԵՍ ՄԱՐԴԸ

Մե մարդըմ իրիկունը շատ մտածմունքի մեջ կյնի: Կնիկը կըսե.

— Ա՛յ մարդ, ինչի՞ էտման թթվել ես, ինչ ա էղե:

Էս մարդը կըսե, թե դրկցի էշը առանց պոչի քուռիկըմ ա ծնե:

Կնիկը զարմանա կը ու կըսե.

— Դրկցի իշու համա՞ր էլ մարդ մտածե:

Էդ մարդն էլ, թե.

— Էսօր, էկվան, մեկել օր էտոնց քուռիկը որ մեծանա, լծեմ, ջաղաչ էրթամ, չամուռը որ խրվի, վերտի՞ց բռնեմ, որ դուս քաշեմ, ախր, պոչ չունի, է:

———————

Կյնի — *կընկնի*

Էտման — *այդպես*

Դրկցի — *հարևանի*

Չամուռ — *ցեխ*

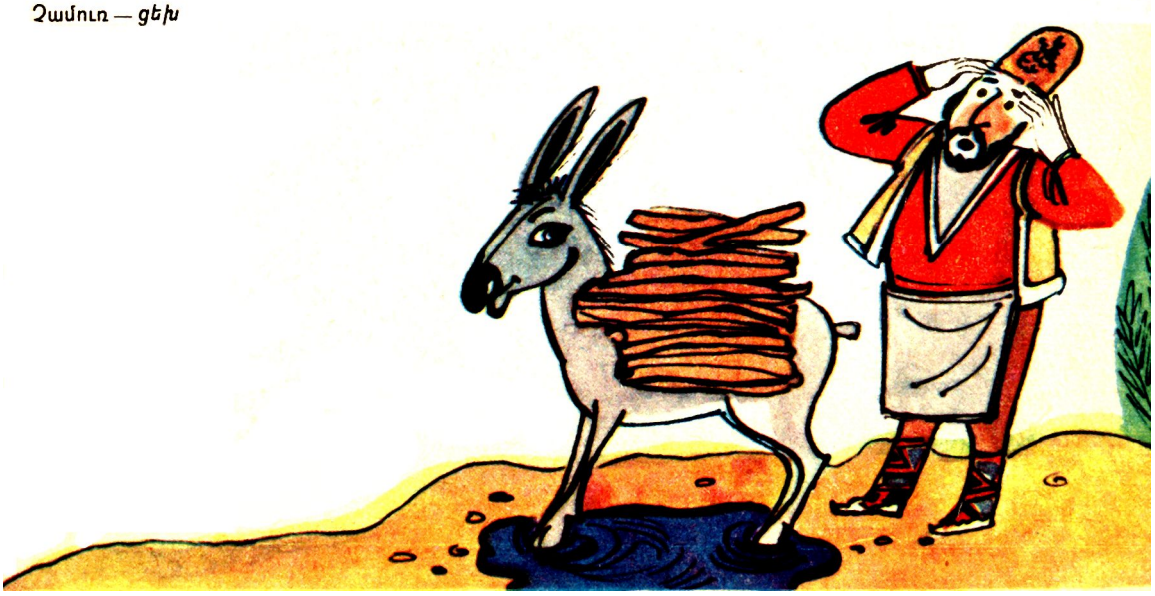

ԶԱՐՄԱՆՈՒՄ Ե՛ՆՔ, ԶԱՐՄԱՆՈՒ՛Մ

Գեղացու մեկը վար կէնա: Էդ ժամանակ կտեսնի, օր էրկու ջահել էկան, նստան սարի գլխին ու կնայեն գեղացուն:

Իրար մեջ վճիռ կէնեն, թե իմալ եզան մեկը գողանան: Վճռելուց հետո էրկուսն էլ իրար հետ գոռում են, թե.

— Զարմանում ենք, զարմանում ենք...

Էս լսելով գեղացին գկանգնեցու լուծը: Էստեղ մե ընկերը կըսա մյուսին.

— Դու գոռա՝ «Զարմանում եմ», ես էլ էթամ եզը գողանամ:

Էսպես էլ անում են: Էդ ժամանակ գեղացին կմոտենա ու կհարցնա, թե.

— Տղեք, էդ ինչ ա էղե, որ զարմանում եք:

Նրանք էլ ասում են, թե.

— Զարմանում ենք, թե դու մե եզով իմալ վար կէնես:

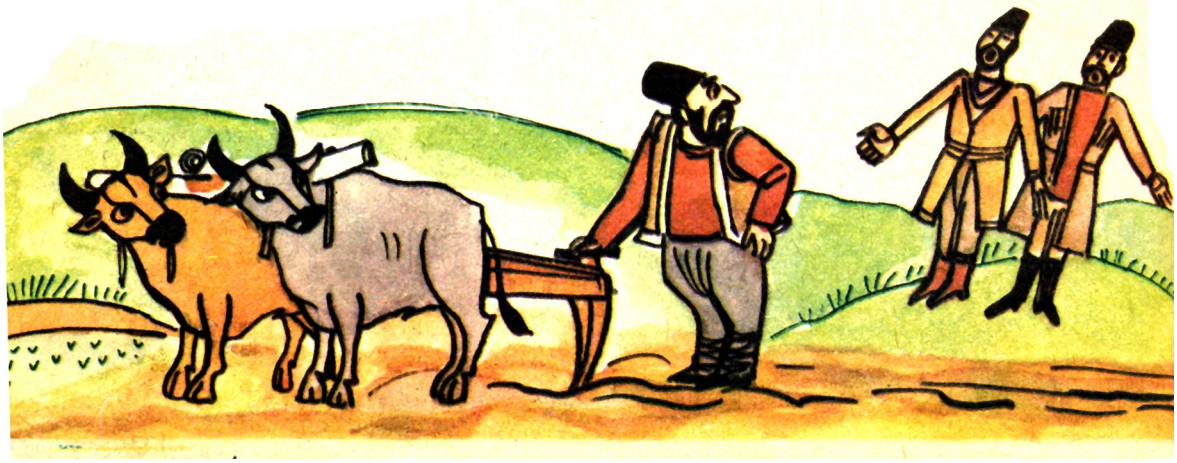

ՄՈՒԿԸ ՄԿԱՆ ՀԵՏ ԽՆԱՄԻ ԿԼԻՆԻ

Լինում է, չի լինում, մի մուկ է լինում: Երբ որդուն ամուսնացնելու տարիքը գալիս է, ընկնում է մտատանջության մեջ: Մկան հետ խնամիանալ չէր ուզում, փնտրում էր մեկին, որ իրենից բարձր լինի ու իրեն էլ վերև քաշի: Երկար մտածելուց, չափելուց հետո որոշում է, որ արևից ուժեղը չկա և գնում է նրա մոտ՝ խնամախոսության: Երկար-բարակ խոսելուց հետո հայտնում է իր միտքը:

— Լավ ես արել, որ եկել ես ինձ մոտ խնամախոսության, համարելով ինձ աշխարհի ամենաուժեղը, — ասում է արևը, — բայց տեսնում ես այն ամպը, որին որքան աշխատեցի հեռացնել ու աշխարհը լուսավորել՝ չկարողացա: Բայց նրա հեչ պետքը չէ, տեղից չի շարժվում: Նա ինձնից ուժեղ է:

Մուկը տեսնելով ամպի փռված, անհոգ տեսքը, իսկույն իջնում է նրա մոտ:

— Մի բան եմ քեզ ասելու, — մոտենալով դիմում է մուկն ամպին:

— Չեմ կարող սպասել, դու ասելիքդ ասա, — վիզը ծռելով՝ ասում է ամպը:

— Եկել եմ քեզ մոտ խնամախոսության, իմ լսելով դու աշխարհի ամենաուժեղն ես:

— Լավ ես արել, որ եկել ես, — ասում է ամպը, — բայց տեսնում ես, թե ինչպես է քամին ինձ ուզած կողմը քշում: Նա ինձնից ուժեղ է:

Մուկը շտապում է քամուն հասնել և ընթացքի մեջ հազիվ կարողանում է հասկացնել իր գալու նպատակը:

— Իզուր ես կարծում, որ ես եմ ամենաուժեղը, — ասում է քամին, — տեսնում ես այն կաղնին, հինգ հարյուր տարի կանգնած է. փչում եմ, փչում, բայց տեղից չի շարժվում ու հեգնանքով ինձ է նայում: Նա ինձնից ուժեղ է:

Մուկը գնում է կաղնու մոտ ու ասում իր գալու նպատակը:

— Դու մուկ ես, իսկ մկներից ուժեղ աշխարհում չկա: Տես, ինչպես են արմատներս կրծել, շուտով կտապալվեմ, — հուսահատ ասում է կաղնին:

Մուկը զարմանում է ու գնում մկան մոտ՝ խնամախոսության:

———————

*Փոխադրված է Համշենի բարբառից:

ԽՄՈՒԿ ՄԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԸ

Մե խատ գեժ մուկ վախից կփախի, գելի կնստի կարսի պռնկին, խոտ կառի, կքեֆովնա, գընգի մեչը: Մուկը, խեխտվելով, կաղաչա աստծուն.

— Աստված ջան, էտ ինչ կրակի մեջ թալիր ինձի: Ես էս եքա գինու կարասի մեչ պըտի խեխտըվիմ, մկա մե կատվու բաժին էլ չարժիմ: Հուր ա, կատուն ընձի ուտեր, քան թե անտեղի կուրսիմ գինու ծովի մեչ:

Էտ ըսելու վախտը որտեղից-որտեղ մե խատ չալ կատու կարսի պռնկից ձեն կիտա.

— Մըկա որ քեզի խանեմ, կըթողես քեզի ուտեմ:

— Մենակ էտ ձևի լավություն էրա, ընձնից քեզի մեծ լավություն կէղի:

Կատուն թաթը կըթալա, մկան կարսից կըխանա, կըթողա, օր մե քիչ սարվոտի:

Մուկ, դու մուկ, էղիս, մըտիս ծակը: Կատուն վիզը կըծըռա, կիշկա, կիշկա, կըսա.

— Բա ինչ էղավ մեր սուրբ պայմանը:

— Դու էլ բան ըսեցիր, — վրա կբերա մուկը, — խմուկ վախտըս մե բան էր՝ ըսեցի, կըրակ հընգա՛:

———————

Խմուկ — *խմած, հարբած*
Խոտ — *հոտ*
Կքեֆովնա — *կհարբի*
Եքա — *մեծ*
Հուր ա — *ուր է*
Կուրսիմ — *կորեմ*
Սարվոտի — *չորանա*
Կիշկա — *նայում է*

ԷԾՆ ՈՒ ԳԵԼԸ

Մի գել ինգյավ էծի իտեվեն, որ պռնի: Բայց էծը պանցրացավ մե պանցր տեղ, վարտեղ վնաս չկար: Գելը պախկվավ ցածը: Ընցավ մի քյանի օր, վերջը՝ գելը շատ քաղցըցավ, էծն էլ ծարավավ: Երկուսն էլ կնացին տարբեր ուղղություններով. գելը կնաց, որ ուտելիք ճարի, ետով էծը, որ ճուր խմի: Էծը ճուր խմելու վախտը ուր սուրաթը տեսավ ճրի մեջ, ասեց.

— Էտ ինչ խորոտ պոզեր ունեմ: Ես գելին կհաղթեմ, չեմ թողնի, որ ինձ ուտի:

Գելը իտեվեն էտ հմենը լսեց ու ասաց.

— Էծ ախպեր, էտ ինչ ես խոսում:

Էծը տեսավ, որ նեղն է ինգյե, ասաց.

— Ա՜խ, գել ախպեր, խղճա ինձ, էծերը հմեն ըտենց են, որ խմես են, իրանցը կորսես են:

———————

Սուրաթ — *դեմք, պատկեր*

Պախկվել — *պահվել, թաքնվել*

Որ խմես են, իրանցը կորսես են — *որ խմում են, իրենց կորցնում են*

Քաղցըցավ — *սովածացավ*

Վարտեղ — *որտեղ*

ՋԱՆԱՎԱՐՆ ՈՒ ԱՂՎԵՍԸ

Մեն օրի աղվեսը քինում ա ջանավարին կոշտը, ասում ա.

— Ախպեր, ինձ հեյվան ցրեվ տալ սուվուրցուրու:

Ջանավարն ասում ա.

— Ե՛ք քինանք, տես թա հունց եմ հեյվան ցրեվ տամ:

Եշում են տեսնում, հեն ա, մըն եզնը հանդումը ըրածում ա: Ջանավարն ասում ա.

— Եշի՛, մհեկ ցրեվ եմ տալու: Տե՛ս, մազերս բիզ-բիզ կաղնե՛ց:

— Հա՛:

— Տե՛ս, աշկերս կրմրոտե՛ց:

— Հա՛:

— Տե՛ս, հաքյուս քինում ա, կյա՛մ:

Ասում ա.

— Հա՛:

Ջանավարը լոք ա տամ, եզանը փորը ցրեվ տամ: Սկսում են ինքն ու աղվեսը օտիլ: Աղվեսը քուշտանում ա, ասում.

— Ես արդեն սուվերեցի, քինամ ես էլ մըն քանինը ցրեվ տամ:

Աղվեսը կյամ ա ուրան հնգեր աղվեսին ասում.

— Ե՛ք քինանք, տես հունց եմ հեյվան ցրեվ տամ, սուվերի:

Քինում են, քինում, տեսնում են մըն ճորի: Մուտանում են, աղվեսը ասում ա ուրան հնգերին:

— Ի՛նձ եշի, տես, աշկերս կրմրոտեց:

Ասում ա.

— Չէ:

Ասում ա.

— Տու ասի՝ հա՛:

— Հա՛:

— Տես, հաքյուս քինում ա, կյա՛մ:

Ասում ա.

— Չէ:

— Տու ասի՝ հա՛:

— Հա՛:

— Տես, մազերս բիզ-բիզ կաղնեց:

Ասում ա.

— Չէ:

— Տու ասի՝ հա՛:

— Հա՛:

Աղվեսն ասում ա ուրան հնգերին:

— Դե եշի, մհեկ ցրեվ եմ տալու:

Աղվեսը լոք ա տամ, վեր ճորան ցրեվ տա՝ ճորին քացի ա տամ ճկատին՝ պարան տամ: Էս դոնում հնգերը մուտանում ա, ստակուղ աղվեսի ընջուկին ասում.

— Հինչ վեր օգում իր, մհեկ կա՝ աշկերդ էլ ա կրմրալ, մազերդ էլ ա բիզ-բիզ կաղնալ, հաքյուտ էլ քինում ա, կյամ:

———————

Ջանավար — *գայլ*

Կոշտը — *մոտ*

Ցրեվ տալ — *պատառոտել*

Եշի — *նայիր*

Մհեկ — *հիմա*

Ճորի — *ջորի*

Հաքյու — *պոչ*

Լոք տալ — *ցատկել*

Պարան տալ — *վայր գցել*

Էս դոնում — *այս անգամ*

Ընջուկին — *ականջին*

ԳԵԼՆ ՈՒ ՁԻՆ

Ի անոթի գել կհանդիպի ձիուն, կուզա էդ ձիուն ուտա, էդ ձին կասա.

— Ա՛յ գել, ես շատ ծեր եմ, ընձի մի կեր, էն ա՝ չոլն մե հատ ջայել քուռակ կա, գնա՛, ընդոր կեր:

Էս գելն կասա.

— Իմա՞ լ հավատամ, որ դու ծեր ես:

Ձին կասա.

— Իմ ոտի տակ իմ տարիքն գրուկ ա:

Գելն կերթա մոտիկ, որ կարթա, ձին կըխփա գիլու ճակտին, գիլու հաչկերուն կանաչ-կապուտ կերևա: Գելն կասա ինքն իրան. «Ա՛յ անխելք գել, քո պապերուց մինչև մկա ղասաբ ես հեղե, հմի ինչ գործ ունես գիր ու գրականության հետ»:

———————

Չոլ — *դաշտ, ամայի տեղ*

Ղասաբ — *մսագործ*

Իմալ — *ինչպես*

Հեղե — *եղել*

Մկա — *հիմա*

ՍՈՂՈՄՈՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Լել ա, ըլել չի, մի իմաստուն Սողոմոն ա ըլել: Էտ Սողոմոնը իրա մոտ ա կանչում թաքավորին, իրա իմաստուն գաղտնիքները նրա առաջ բաց անելու: Թաքավորը ճանապար ա ընկնում Սողոմոնի մոտ: Ճանապարին առաջինը տենում ա մի ջրաղաց: Էտ ջրաղացը ցորենը աղում ա, ալյուրը ջուրը լցում: Թաքավորը բան չի հասկանում էտ ջրաղացից: Շատ ա գնում, թե քիչ, տենում ա՝ երկու եզը մի գերան են քաշում. մեկը աջ ա քաշում, մյուսը՝ ձախ, գերանն էլ տեղից չի շարժվում: Էլի թաքավորը բան չի հասկանում: Շատ ա գնում, թե քիչ, տենում ա, որ մի վանքի գլխից փուչ պոպոքներ են թափում. նորից թաքավորը բան չի հասկանում: Վերջը, շատ ա գնում, թե քիչ, հասնում ա իմաստուն Սողոմոնի մոտ:

— Թաքավորը ապրած կենա, ճանապարին ի՞նչ տեսար, — հարցնում ա Սողոմոնը:

— Ինչ տեսա-չտեսա, ոչ մի բան չհասկացա, — ասում ա թաքավորն ու պատմում իրա տեսածները:

Իմաստուն Սողոմոնը սկսում ա թաքավորին մին-մին բաց անել իրա գաղտնիքները:

— Էն որ ջրաղացը աղում ա, իսկ ալյուրը ջուրը տանում ա, էտ թաքավորն ու ժողովուրդն են. ժողովուրդը աշխատում ա, թաքավորը ծախսում, ջուրը ածում: Երկրորդը, էն որ երկու եզը մի գերան են քաշում տարբեր կողմեր, էտ էլ ա թաքավորն ու ժողովուրդը. եթե մի երկրում համերաշխություն չլինի, էն երկրում գործը առաջ չի գնա: Իսկ երրորդը, որ վանքի գլխից փուչ պոպոք են թափում, էտ էլ ա թաքավորն ու ժողովուրդը. թաքավորները կգան-կգնան, համա ժողովուրդը վանքի նման հաստատուն կմնա: Էս են իմ իրեք գաղտնիքները, բա աշխա՞ր ես ղեկավարում էդպես փուչ գլխո՞վ:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆ ՈՒ ԲԻՁԵՆ

Սողոմոն իմաստունը ճամփով հնցնելու ա հլնում, տենում ա՝ մե գեղացի բիձա ծառ ա տնգում: Սողոմոն իմաստունը հարցնում ա բիձուն.

— Որ տնգում ես, կուտե՞ս:

Բիձեն պատասխանում ա.

— Տնգել են՝ կերել եմ, տնգում եմ, որ ուտեն:

Սողոմոն իմաստունը տենում ա, որ էտ մարթը խելոք ա էրեվում, էլի հարց ա տալում.

— Ջրաղացից իմա՞լ ես: (Ջրաղաց բերանին ա ասում):

Բիձեն պատասխանում ա.

— Ջրաղաց կա, քար չկա: (Գյիվա թե՝ բերան կա, համա ատամ չկա):

Սողոմոն իմաստունը մեկել ա հարցնում.

— Բա աշխատանքդ հո՞ր ա:

Բիձեն պատասխանում ա.

— Ես աշխատեցի, խալխը տարան: (Բիձեն աղջիկ ա ունեցել ու մարթի տվել):

———————

Գյիվա — *իբր, այսինքն*

ՄԱՆԳԱՂ ՇԻՆԵԼԸ

Մ հետիս, մըն մարդ կյամ ա նալբանդ Պետունց Արշակին կուշտը, ասում ա.

— Արշա՛կ, ինձ հետի մըն օրաղ շինի, օրաղս կոտրալ ա, գործս կիսատ ա մնացալ:

Նալբանդ Արշակը, թե.

— Ժամանակ չօնեմ, ա՛յ մարդ, օրիշ գործ եմ անում:

Էս մարդը ասում ա.

— Տնաշե՛ն, օրաղ շինիլը հի՞նչ ա, մըն արկաթ ա, ծռում ես, մըն ղոլը սրում, տյառնում ա օրաղ:

Նալբանդը ասում ա.

— Հարևա՛ն, տյու հետա շինեցիր օրաղ, երկալ քինա:

———————

Մհետիս — *մի անգամ*
Օրաղ — *մանգաղ*
Նալբանդ — *պայտառ*
Արկաթ — *երկաթ*
Ղոլ — *կողմ*
Ինձ հետի — *ինձ համար*
Երկալ քինա — *վերցրու գնա*
Հետա — *այդ է, արդեն*

ՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԱՆ ՈՒ ԴՐԱՄ ԿԵՂԾՈՂԸ

Ին Պարսկաստանում մե խատ հայ մարդ կկեղծա պետական դրամն: Կկասկածեն էտ հայու վրեն ու կբանդարկեն: Դատն կլսին Շապուհ արքայի ատյանում: Որոշում կընդունեն՝ հայուն կախելու համար: Վերջին խոսքըն կիտան հայուն: Հայն էլ նստուկ տեղից հանգիստ գելի կայնի ու կխարցու.

— Արքա՛, իմ ո՞ր մեղքի խամար ընձի կախեք:

Արքան կըսա.

— Մեր պետական դրամն կեղծելու խամար: Դու կտենաս, օր մեր դրամի վրեն նկարուկ ա ձին հառեչ, իսկ դու սխալմամբ նկարել ես քուռիկն հառեչ, ձին՝ հետև:

Էտ վախտ հայն կիտա հուր երկրորդ հարցըն, թե.

— Արքա՛, դու քու ջեյել վախտ ըսկի քուռիկ ունեցող ձի նստած կա՞ս:

— Այո՛, շատ ա պատահել:

— Եփ հելեր ես ամառանոցներ, կանաչ դաշտում պատահե՞լ ա, օր քուռիկն ուրխըցե, տռճկացե ու հնգե մորից հառեչ:

— Էտ էլ շատ ա պատահել, — պատասխանում ա Շապուհ արքան:

— Դը՛ մկա էլ դրամի վրեն քուռիկն ուրխըցե, տռճկացե, հնգե մորից հառեչ, ես էստեղ ի՞նչ մեղք ունիմ:

Շապուհ արքան կըմտածա ու կըսա, օր հուրանք սխալ ա կդատեն: Իմալ մկավա ջեյելներ ծերերուց հառեչ ա կվազին:

———————

Գելի — *ելնում է*

Ջեյել վախտ — *երիտասարդ ժամանակ*

Տռճկացե — *թռչկոտել, ցատկոտել*

Մկավա — *հիմիկվա, այժմյան, ժամանակակից*

Հուրանք — *իրենք*

Հուր — *իր*

4 Հրեղեն ձին

ՓԱՆՈՍԸ

Օրերից մի օր Փանոսը ընկերների հետ գնում ա գողության: Գիշերվա կես էր, հասնում են գողության վայրը: Հիմի պիտի բարձրանան երկրորդ հարկ, որ գողություն անեն: Փանոսը վախենում ա բարձրանա, մյուս ընկերը չեմ ու չում ըրավ, մյուսն էլ վախեցավ բարձրանա երկրորդ հարկ: Վերջը, երեքով կպան իրանց էն մյուս կորած-մոլորած ընկերոջը, թե՝ դու պիտի բարձրանաս: Էս ընկերը մի քիչ չեմ ու չում ըրավ՝ երկրորդ հարկը բարձր ա, կարալ չի բարձրանա: Վերջը համաձայնվեց, բարձրացավ երկրորդ հարկի պատշգամբը, ուզում էր տուն մտներ, էս Փանոսը ըսկսեց ներքևից գոռալ.

— Ադա՛, բա ասում ես՝ չեմ կարա, ադա՛, բա ասում ես՝ չեմ կարա, ադա՛, բա ասում ես՝ չեմ կարա, տեսա՞ր, որ կարացար...

Էս ձենի վրա տնեցիք արթնանում են և լսելով Փանոսի գոռգոռոցը, բռնում են գողերին ու մի լավ ջարդում:

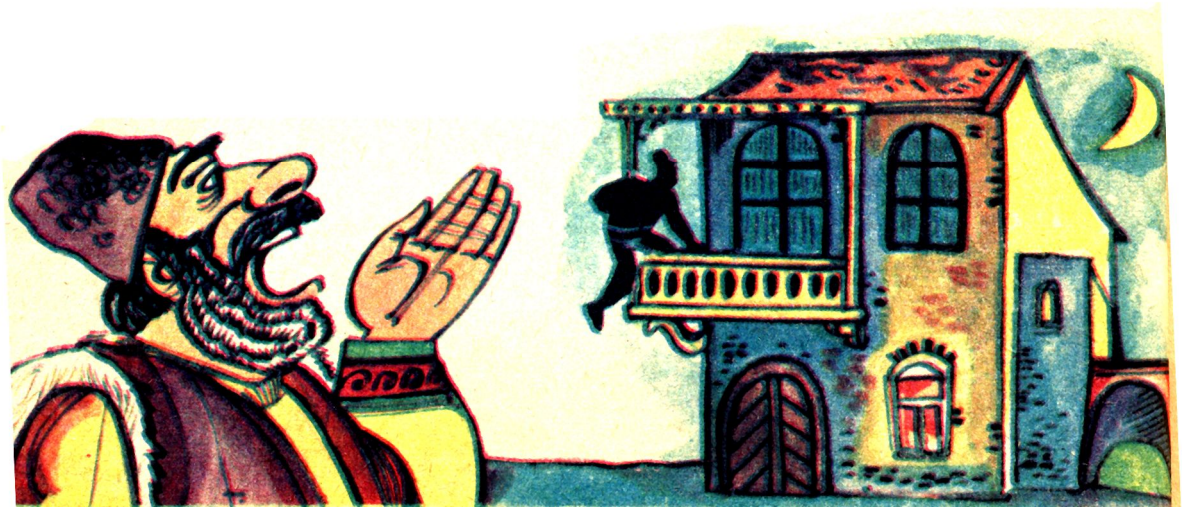

ՉՈՒՏԸ

Որ գեղն է էղե՝ չեմ ըսե.. Մե թամբալ մարդըմ կէղնի, ամեն գարուն ըդօր զոռով, կռվով կնիկը արդը վարել կուդար:

Մե անգամ էս մարդը, գարնան գլուխ իրա չուտը առած կերթա արդը վարելու, ու էդ վախտ ամբերը կճվան, թեզ անձրև գուկագը ու մե սև ամբըմ կնստի ըդօր արդի վրա: Մեկ էլ կալրգի հետը տանի, չուտը կպայե ամբի տագը ու գուկա տուն:

— Ա՛յ մարդ, ոՒրտեղ ա չուտը, — կհարցնե կնիկը:

— Պայել եմ, ղայդին տեղ էր, — կհպարտնա էս մարդը:

Անձրևն օր կտրիգը, կերթա գործը շարունակելու, չուտը չի գտնի: Ամբերը ցրվել են, աչքը ծակ մարդն էլ գոխցել է, ու կսենգը օր մինչև հըմի կնիկը մարդու հետ կռվիգը ու չուտը գուզե... Էն մարդն էլ ուրդեղ մե սև ամբըմ կտենա, կերթա տագը ման գալու, ու մինչև հըմի ման գուկագը...

———————

Չուտ — *արոր*

Թամբալ — *ծուլլ*

Կուդար — *կտար*

Թեզ — *արագ, հորդ*

Կալրգի — *ալարում է, ծուլանում է*

Ղայդին — *կարգին*

ԱՇՈՒՂ ՉԻՉԱԳՆ ՈՒ ՀՈՏԱՂՆԵՐԸ

Աշուղ Չիչագ անունով մե աշուղ ա ըլնում: Մե օր հեծնում ա իրա դանան, էթում ա Վան՝ աշուղության մեջ մրցի: Ճանապարհին հանդիպում ա հոտաղների: Բարև ա տալի, տղաներ ասում են. «Աստծու բարին, աշուղ Չիչագ»: Աշուղը զարմանում ա.

— Ի՞նչ եք իմանում, որ ես աշուղ Չիչագն եմ:

Հոտաղները ասում են.

— Էդ դանան որ նստել ես, մենք էլ իմանում ենք, որ աշուղ Չիչագն ես, մեզի մեր ծնողներն են ասե:

Էստեղ մե հատ հոտաղ ասում ա.

— Մե հանելուկ ասեմ՝ կհանես, աշուղ Չիչագ:

Ասում ա.

— Ասա տենամ:

— Էն ինչ թռչուն ա, մեկ քիթ ունի, քառասուն աչք:

Աշուղն շատ ա մտածում, չի կարում հանի, հետ ա դառնում, գալիս տուն, կնգան հարցնում.

— Կնիկ ջան, էտ ինչ թռչուն ա, մեկ քիթ ունի, քառասուն աչք:

Կնիկն ասում ա.

— Էդ ոտիտ տրեխն ա:
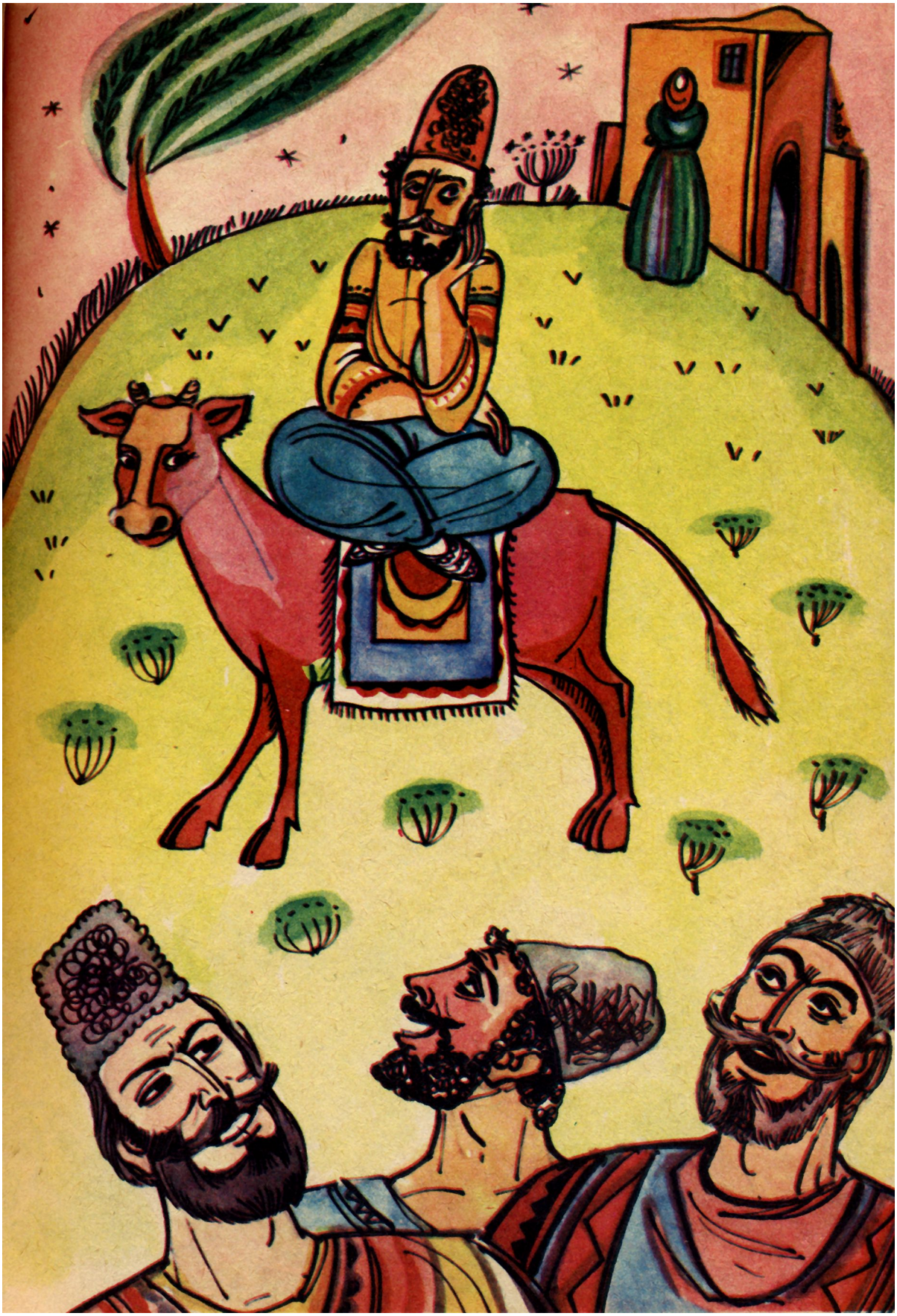
Չիչագը դառնում ա հոտաղների մոտ, ասում ա, որ տրեխն ա: